ENDINS, 36: 27 - 50
ISSN 0211-2515. Mallorca, 2014

LES EXPLORACIONS ESPELEOLÒGIQUES A LES ILLES BALEARS: EL PAPER DE L'SPELEO CLUB MALLORCA

per Antelm GINARD [1, 2], Pere BOVER [1, 3], Damià VICENS [1, 4] i Damià CRESPÍ [1, 5]

Resum

Resum de les activitats espeleològiques dutes a terme per l'Speleo Club Mallorca, durant la primera etapa (1967-1985) i des dels inicis de la segona etapa (2009) fins a l'actualitat. Per a cada any, es descriuen les tasques dels socis del club relacionades amb les exploracions espeleològiques i l'estudi del carst; també s'esmenta la relació amb la Federació Balear d'Espeleologia i amb els altres grups espeleològics. S'inclouen fotografies i 7 topografies inèdites que es trobaven dipositades a l'arxiu del club.

Abstract

Here we present a summary of the speleological activities undertaken by the Speleo Club Mallorca during its first stage (1967-1985) and since the beginning of its second stage (2009) to the present. For each year, we describe the different tasks carried out by the club members related to speleological explorations and study of karst; we also mention the relationship of the club with the Balearic Federation of Speleology and with other speleological clubs. We include photos and 7 unpublished topographic surveys curated at the archives of the club.

Introducció

Diversos grups espeleològics han tingut un paper important en l'exploració de les coves a les Illes Balears durant la segona meitat del segle passat. Cal destacar alguns dels grups pioners, com ara, l'**Speleo Club Mallorca** (SCM), el **Grup Espeleològic EST** (EST), el **Grup Nord de Mallorca** (GNM), la **Secció Espeleològica del Grup Excursionista de Mallorca** (GEMse), la **Secció Espeleològica Associació Nova Esmenta** (ANEM) i el **Grup Espeleològic de Llubí** (GELL).

En aquest article es descriuen les fites més importants de l'SCM. Per a poder fer un recorregut per les activitats d'aquest club ens hem basat en els articles que han anat publicant els seus socis durant aquests anys i en entrevistes amb alguns dels espeleòlegs de la primera etapa del club. També s'ha extret informació de les agendes de sortides espeleològiques del club, dels anuaris de la **Federación Española de Espeleología** (FEE) i de l'arxiu del club (Fig. 1), actualment dipositat a l'**Institut Mediterrani d'Estudis Avançats** (IMEDEA). A l'article van apareixent noms de persones relacionades amb el club, la primera cita de les quals serà en negreta.

El club es creà l'any 1967, desaparegué l'any 1985 i restà inactiu fins el 2009, any en què es va refundar.

El naixement de l'SCM

L'SCM va néixer l'any 1967, els fundadors del qual foren **Gregori Jaume** i **Antoni Artigues**. També cal citar entre els primers membres del club, **Miquel Trias**, **Baltasar Llompart** i **Àngel Aparicio**. Miquel Trias s'encarregà del disseny del logotip (Fig. 2). L'any 1985 es tancà la primera etapa del club i fins el 2009 no va reaparèixer, any en què s'inicià la segona etapa. Durant la primera etapa, el club tenia la seu al Museu de Mallorca, anys en què existia una intensa col·laboració entre els socis de l'SCM i els arqueòlegs del Museu, entre els que cal destacar **Guillem Rosselló-Bordoy** i **Joan Camps**.

[1] Speleo Club Mallorca. Palma. Email: speleo.club.mallorca@gmail.com.
[2] Societat d'Història Natural de les Balears. Margarida Xirgu, 16, baixos. E 07011. Palma.
[3] Institut Mediterrani d'Estudis Avançats, IMEDEA (CSIC-UIB). Miquel Marquès, 21. E-07190. Esporles.
[4] Departament de Ciències de la Terra, Universitat de les Illes Balears. Carretera de Valldemossa km 7,5. E-07122. Palma.
[5] Museu Balear de Ciències Naturals (MBCN). Carretera Palma-Port de Sóller, km 30,5. E-07100. Sóller.

Figura 1: Arxiu de l'SCM, amb múltiples topografies inèdites, actualment en fase d'estudi (Foto A. Ginard).

Figure 1: Archive of the SCM, containing a remarkable number of unpublished topographic surveys, currently under study (Photo A. Ginard).

Àngel Ginés (GINÉS, 1993) considera que les exploracions espeleològiques a les Illes Balears es poden dividir en quatre etapes: la **preespeleologia, els pioners, les campanyes espeleològiques catalanes** i **l'espeleologia mallorquina convencional**. GINARD *et al.* (2011) proposen afegir una cinquena etapa, l'impacte de **l'espeleologia subaquàtica mallorquina.**

L'SCM es va crear durant l'etapa anomenada espeleologia mallorquina convencional (1966-1993), etapa considerada com el moment culminant de l'espeleologia a Mallorca per la immensa producció topogràfica, principalment efectuada pels grups EST, SCM, GNM i el GEMse. D'aquesta etapa, cal destacar els espeleotopògrafs Miquel Trias (SCM), Joaquín Ginés (EST), Àngel Ginés (EST), **Francesc Mir** (SCM), José Antonio Encinas (GNM), **Tomàs Fortuny** (SCM), **Lluís Roca** (SCM), Martiniano Mediavilla (EST), Jaume Ferreres (**Grup Geogràfic de Gràcia**, GGG) i **Josep Antoni Alcover** (SCM) (GINÉS, 1993; GINÉS i GINÉS, 2002).

Cal recordar que fins l'any 1979 no es va crear la **Sección Española de Espeleología** (SEE) i la **Secció Balear d'Espeleologia** (SBE) (ANUARIO S.E.E., 1979-1981; ANUARIO F.E.E., 1982-2009). Abans de crear la SBE no era necessari cap tràmit burocràtic per donar-se d'alta en un club, la qual cosa facilitava l'intercanvi d'espeleòlegs entre els diferents grups i fins i tot la creació de nous grups. Durant aquests anys, alguns clubs es van crear i van desaparèixer en pocs temps, com ara, el primer grup espeleològic mallorquí, l'**Equip Mallorquí d'Espeleologia** (EME), que es creà un poc abans de l'esmentada etapa, l'any 1955, en el si de la **Societat d'Història Natural de les Balears** (SHNB), i que va tenir una durada discreta de només dos anys (VICENS i PLA, 2001).

Primera etapa

1967

G. Jaume, M. Trias, A. Artigues i B. Llompart presentaren una comunicació sobre les exploracions a la cova de Sa Sínia (Manacor), al X Congrés Nacional d'Arqueologia, que es va celebrar a Maó, les comunicacions del qual foren publicades l'any 1969 a Zaragoza (JAUME *et al.,* 1969). Aquesta comunicació suposà el primer treball signat per membres de l'SCM.

Els companys de l'SCM, B. Llompart, **Josep Checa** i M. Trias exploraren el torrent del Gorg Blau i sa Fosca; la primera exploració d'aquest torrent s'havia fet només dos anys abans per M. Oliver, T. Suárez i B. Morell (TRIAS i RAMON, 1999).

Aquest any, entre altres sortides, es va visitar la cova de sa Sínia (Manacor) (Fig. 3), l'avenc d'en Corbera (Esporles) (Fig. 4), l'avenc de na

Figura 2: Logotip de l'Speleo Club Mallorca.

Figure 2: Logo of the Speleo Club Mallorca.

Figura 3: Instants abans d'entrar a la cova de sa Sínia (Manacor), any 1967 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 3: Moments before entering Cova de sa Sínia (Manacor), in 1967 (Photo archive M. Trias).

Boira (Esporles) (Fig. 5 i 6), la cova des Diners (Manacor), etc. També es va iniciar l'exploració de l'avenc des Travessets (Artà) (Fig. 7), del qual es va realitzar un descens parcial.

1969

Lluís Astier i Turró, del grup GES, publicà *Exploraciones en Mallorca. Campaña conjunta del E.R.E. y S.C.M.* a Karst, pàg. 532, Barcelona (ASTIER I TURRÓ, 1969).

L'SCM col·laborà amb l'**Equip de Recerques Espeleològiques de Barcelona** (ERE) per completar el descens de l'avenc des Travessets (Artà) i també l'avenc del Pla de les Basses (Pollença).

1970

À. Aparicio i G. Jaume, publicaren una nota de les investigacions acomplides sobre els canvis de nivell del Mediterrani (APARICIO i JAUME, 1969).

Aquest any es visità la cova Mala (Escorca). Entre altres topografies realitzades aquest any, M. Trias, L. Roca i **Vicente García-Delgado** topografiaren l'avenc de sa Marineta o de sa Pedrissa (Deià).

1971

Adolfo Gregorio inicià l'exploració de la font des Verger (Sóller). A l'any 1971 es realitzaren les topografies, entre moltes d'altres, de la cova des Pont (Manacor) (TRIAS i MIR, 1977) i de la cova de Cornavaques (Pollença), tasca per la qual col·laboraren quatre grups: EST, GNM, SCM i **Grup Espeleològic FOSQUERS** (FOSQUERS) (GINÉS *et al.,* 1989).

Figura 4: Tot preparant l'entrada a l'avenc d'en Corbera (Esporles), l'any 1967 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 4: Preparations for the entrance to Avenc d'en Corbera (Esporles), in 1967 (Photo archive M. Trias).

Figura 5: Avenc de na Boira (Esporles), any 1967 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 5: Avenc de na Boira (Esporles), in 1967 (Photo archive M. Trias).

Figura 6: Instal·lació de l'escala enrotllable feta d'electró, a l'avenc de na Boira (Esporles), l'any 1967 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 6: Installation of the electron rolling ladder, at Avenc de na Boira (Esporles), in 1967 (Photo archive M. Trias).

Manuel Montaner, L. Roca i M. Trias topografiaren l'avenc Corcat (Esporles).

1972

El període entre els anys 1972-1977 resultà molt productiu pel que fa a l'exploració i topografia de cavitats per part dels membres de l'SCM. Així, en els corresponents apartats d'aquest treball, només se citaran algunes de les tasques realitzades pel grup.

A l'any 1972, de manera independent, l'SCM i l'**Espeleo Club de Gràcia** (ECG) del GGG exploraren la cova de sa Campana (Escorca). La primera topografia de la cova fou publicada per l'SCM l'any següent (MIR i TRIAS, 1973) i hi col·laboraren A. Artigues, T. Fortuny, L. Roca i M. Trias; amb 304 m, es convertí en la cavitat més pregona de les Balears.

V. García-Delgado, T. Fortuny i M. Trias topografiaren l'avenc de sa Coma de Son Torrella (Escorca). La cova Estreta de Gabellí (Campanet) fou topografiada per T. Fortuny, M. Trias i L. Roca.

L'any 1972, **Francesc Ripoll**, s'afegí a l'exploració de la font des Verger (Sóller), cavitat que havia començat a explorar un any abans A. Gregorio.

Durant el mes d'agost, T. Fortuny, B. Llompart i M. Trias, realitzaren una campanya a l'arxipèlag de Cabrera, concretament a les illes de Cabrera i dels Conills, en la que fou la primera campanya en aquestes illes d'un grup espeleològic mallorquí. Entre les coves explorades i topografiades cal destacar la cova de sa Llumeta i la cova des Burrí (TRIAS, 1974).

Es va explorar i topografiar l'avenc d'Escorca (Escorca) (-139 m) entre l'EST (À. Ginés) i l'SCM (**Pere González)**; cal esmentar que es va fer servir una escala per fer el descens del gran pou inicial de 117 m. També es topografià l'avenc de sa Pedra (Esporles), col·laborant l'EST (À. Ginés i J. Ginés), l'SCM (V. García-Delgado i L. Roca) i FOSQUERS, avenc que assolí una fondària de 126 m (GINÉS *et al.,* 1989).

A Barcelona es va celebrar el II Simpòsium de Metodologia Espeleològica, organitzat

Figura 7: Preparatius per a l'exploració de l'avenc des Travessets (Artà), any 1967 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 7: Preparations for the exploration of Avenc des Travessets (Artà), in 1967 (Photo archive M. Trias).

per l'Escola Catalana d'Espeleologia, en què els grups mallorquins, com ara, GNM, EST i SCM, presentaren diverses aportacions, que suposaren la difusió de les intenses activitats que es desenvolupaven a Mallorca. En aquell simpòsium es va fer pública la primera relació de l'**Inventari Espeleològic de Mallorca**, que contenia un total de 338 cavitats (GINÉS i TRIAS, 1972); la relació fou presentada al simpòsium per J. Ginés (EST) i M. Trias (SCM) i col·laboraren en la redacció del text A. Artigues (SCM), V. García-Delgado (SCM) i À. Ginés (EST). Les dades que es van fer servir pel primer inventari foren obtingudes dels arxius de l'SCM, l'EST, el GNM, el **Grup Espeleològic Ahlbaida** (GEAH) i els FOSQUERS.

Cal fer una menció especial a la topografia de la cova de sa Bassa Blanca (Alcúdia), realitzada entre l'EST i l'SCM (GINÉS i GINÉS, 1974); les visites a aquesta cova permetrien iniciar l'estudi dels paleonivells marins plistocènics, enregistrats a l'interior d'aquesta magnífica cavitat, sota la forma de diferents nivells d'espeleotemes freàtics; els primers resultats de les investigacions s'exposaren en el II Congrés Nacional d'Espeleologia, que es va celebrar a Oviedo el mes d'octubre.

Els espeleobussejadors, G. García i M. Hidalgo, juntament amb L. Astier i J. Cerdán, tots ells espeleòlegs catalans, realitzaren l'any 1972 l'exploració i topografia de les continuacions subaquàtiques de la cova Marina des Pont (Manacor) (TRIAS i MIR, 1977). En la mateixa campanya, L. Astier i J. Cerdán realitzaren una immersió en un dels llacs de les coves del Pirata (Manacor).

F. Mir i L. Roca topografiaren, durant el mes de setembre, la cova de ses Espelmes (Alcúdia).

En el mes d'octubre, T. Fortuny i M. Trias topografiaren la cova Tancada (Alcúdia) i T. Fortuny, F. Mir, L. Roca i M. Trias topografiaren la cova Trencada (Alcúdia).

L'SCM i l'EST exploraren algunes cavitats de sa Coma de Son Torrella (Escorca). De l'SCM participaren P. González, V. García-Delgado i L. Roca.

El mes de desembre tingué lloc el primer Campament Mallorquí d'Espeleologia organitzat per la Delegació Balear del Comitè Catalano-Balear d'espeleologia.

El president del club era B. Llompart. A banda de les persones citades fins ara, també eren socis del club: **Catalina Nadal, Guadalupe Pulido, Francesc Ruiz, Josep Sitjar** i **Jaume Xaubet**.

1973

Aquest any se celebrà a Mataró el III Simpòsium d'Espeleologia que es dedicà a la geoespeleologia, en el qual s'hi presentaren algunes comunicacions de grups de Mallorca. En representació de l'SCM, F. Mir i M. Trias presentaren un treball en què descriuen la cova de sa Campana (Escorca), la gènesi i morfologia i, molt especialment, les concrecions excèntriques (MIR i TRIAS, 1973). El seguiment d'aquestes contribucions publicades al simpòsium, ens permet destacar un seguit d'espeleòlegs que en representen l'espeleologia mallorquina d'aquells moments: José Antonio Encinas, Miquel Llobera, Pere Llobera, José Justo Encinas, J. Ramon Morro i Joan Antoni Morro del GNM; Àngel Ginés, Joaquin Ginés i Bernat Quintana de l'EST; i Miquel Trias, Tomàs Fortuny, Lluís Roca, Francesc Mir, Francesc Ruiz, Antoni Artigues i Baltasar Llompart, de l'SCM (GINARD *et al.,* 2011).

Figura 8: Descens amb escala a la cova de ses Sitjoles (Campos), també coneguda com a pou de Can Carro, any 1973 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 8: Ladder descent at the Cova de ses Sitjoles (Campos), also known as Pou de Can Carro, in 1973 (Photo archive M. Trias).

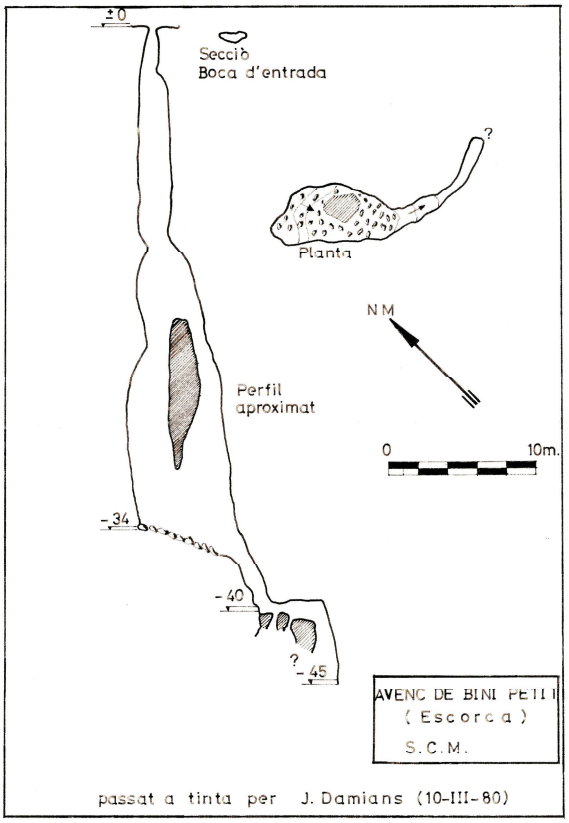

L'SCM va organitzar el segon Campament Mallorquí d'Espeleologia, que va tenir lloc entre els dies 19 al 23 d'abril a la Cova de sa Campana, amb una participació molt nombrosa d'espeleòlegs de tots els grups federats a la Delegació del CCBE.

F. Mir i G. Pulido, participaren en l'exploració i topografia de les cavitats situades a Cap Pinar (Alcúdia), treball que publicà un any més tard **Miquel Escudero** (ESCUDERO, 1974) que aquell any encara formava part del grup FOSQUERS i no s'incorporaria a l'SCM fins l'any 1978.

L'SCM començà un estudi de la zona del barranc d'Algendar (Menorca), estudi que abraçarà 3 campanyes durant els anys 1973, 1974 i 1976. En la primera campanya varen participar-hi F. Mir, M. Trias i L. Roca.

Es visità la cova de s'Ònix (Manacor) (Fig. 9), la cova de ses Sitjoles o Pou de can Carro (Campos) (Fig. 8) i la cova d'en León (Ciutadella de Menorca) (Fig. 9).

M. Montaner i G. Pulido, topografiaren la cova de Betlem (Deià).

A la Delegació a Balears del **Comitè Catalano-Balear d'Espeleologia** (CCBE) tingueren lloc les primeres eleccions i Miquel Trias Gusó, de l'SCM, en sortí elegit Delegat (GINÉS *et al.,* 1989).

Figura 9: Cova d'en León (Ciutadella de Menorca), any 1973 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 9: Cova d'en León (Ciutadella de Menorca), in 1973 (Photo archive M. Trias).

Aquest any tingué lloc la III assemblea espeleològica mallorquina en la qual es va constituir una comissió per a la creació d'una publicació espeleològica mallorquina. La comissió quedà formada per: J.M. Encinas (GNM), M. Trias (SCM), L. Roca (SCM), F. Ripoll (SCM), J. Ginés (EST), M. Escudero (FOSQUERS), Joan Pons-Moyà (**Grup Espeleològic Mallorquí**, GEM), Joan Soberats (**Grup Espeleològic Orígens**, ORÍGENS) i J. M. Rodríguez (**Organització Espeleològica Mallorquina**, OEM).

1974

A l'arxiu Miquel Trias es troba dipositada una agenda (AGENDA, 1974) de les sortides de camp de l'SCM de l'any 1974; totes les dades de l'any 1974, que vénen a continuació, sense referència explícita, s'han extret d'aquesta agenda.

Devers l'any 1974 les cavitats inèdites començaren a minvar en comparació als anys passats (GINÉS *et al.,* 1989). Cal tenir en compte que la segona relació, que es publicà aquest any, al **Bolletí** de la SHNB, de l'**Inventari Espeleològic de Mallorca** (ENCINAS *et al.,* 1974) presentava fins a 545 cavitats, quantitat que gairebé doblava la de la primera recopilació publicada l'any 1972 (GINÉS i TRIAS, 1972), inventari que fou publicat per José Antonio Encinas (GNM), Joaquín Ginés (EST) i Miquel Trias (SCM), i en el que també col·laboraren Miquel Escudero (FOSQUERS), Pere Llobera (GNM), Joan Pons-Moyà (GEM) –aquest any passarà al grup EST–, i Joan Soberats (ORÍGENS) (GINÉS *et al.* 1989).

Aquest any es va celebrar a Barcelona

el IV Simpòsium d'Espeleologia, dedicat a la bioespeleologia. F. Mir presentà un treball sobre la cova de sa Guitarreta (Llucmajor) (MIR, 1974); la topografia d'aquesta cova fou realitzada per V. García-Delgado, F. Mir i M. Trias, l'any 1972.

L. Roca (SCM) juntament amb J. Pons-Moyà (EST) publicaren un treball de l'avenc de na Corna (Artà), en el que descriviren la troballa d'una grua fòssil. La cavitat havia estat explorada per primera vegada per membres de l'EST un any abans, el 1973 (PONS i ROCA, 1974).

F. Ripoll i L. Roca, de l'SCM publicaren un estudi de la font des Verger (Sóller); a les tasques d'exploració i topografia també havien participat A. Gregorio i T. Fortuny (RIPOLL i ROCA, 1974).

F. Ripoll, de l'SCM, va ser un dels pioners de l'espeleobusseig a les Balears. Així, aquest any es realitzà la topografia i una prospecció subaquàtica de la cova de sa Gleda (Manacor), tasca en què participen F. Ripoll, M. Montaner, **Bernat Torres**, L. Roca, M. Trias, G. Pulido i **Lourdes Mazaira**. De la part terrestre de la cova, G. Pulido, L. Roca i M. Trias, en van fer una topografia detallada. Encara que només es realitzà un croquis de l'inici subaquàtic de la cova (es va publicar a FORNÓS *et al.,* 1989), si més no, es va localitzar una gran campana d'aire a una vintena de metres de l'entrada (GRÀCIA, 2010). Una sala de la cova de sa Gleda, ha rebut el nom de Sala Francesc Ripoll, en honor d'aquest pioner de l'espeleobusseig (GRÀCIA i CLAMOR, 2001; GRÀCIA *et al.,* 2007).

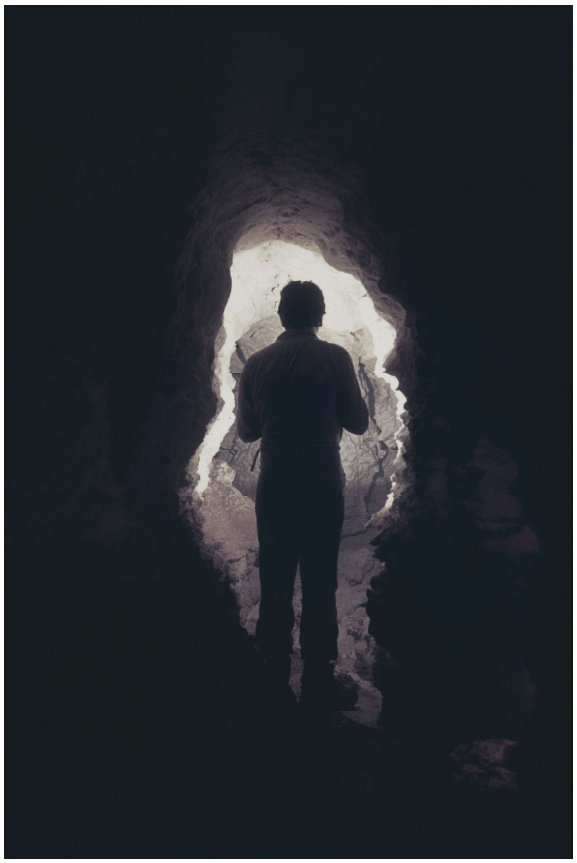

Figura 10: Exploració i topografia a la cova de sa Teulada (Santa Margalida), any 1974 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 10: Exploration and surveying tasks at Cova de sa Teulada (Santa Margalida), in 1974 (Photo archive M. Trias).

El mes de gener, a la font des Verger (Sóller), L. Roca estudià el cabal i la temperatura. M. Trias, J. A. Alcover i F. Mir exploraren la cova de sa Guitarreta (Llucmajor).

El mes de març, visitaren l'avenc des Gel (Escorca): **Assumpció Juaneda**, L. Roca, L. Mazaira, M. Trias, G. Pulido, **Carmen Vázquez** i F. Ripoll. Un any abans el grup EST havia visitat aquest mateix avenc en el qual hi havia trobat un gran dipòsit de gel (GINÉS *et al.* 1989). L. Mazaira, L. Roca, M. Trias, T. Fortuny, C. Nadal, C. Vázquez, M. Montaner i G. Pulido, realitzaren una topografia completa de la cova de Muntanya (Escorca). Diversos grups ja havien realitzat prèviament algun croquis de la topografia d'aquesta cova; finalment, l'any 2004 es va presentar la topografia actualitzada (veure

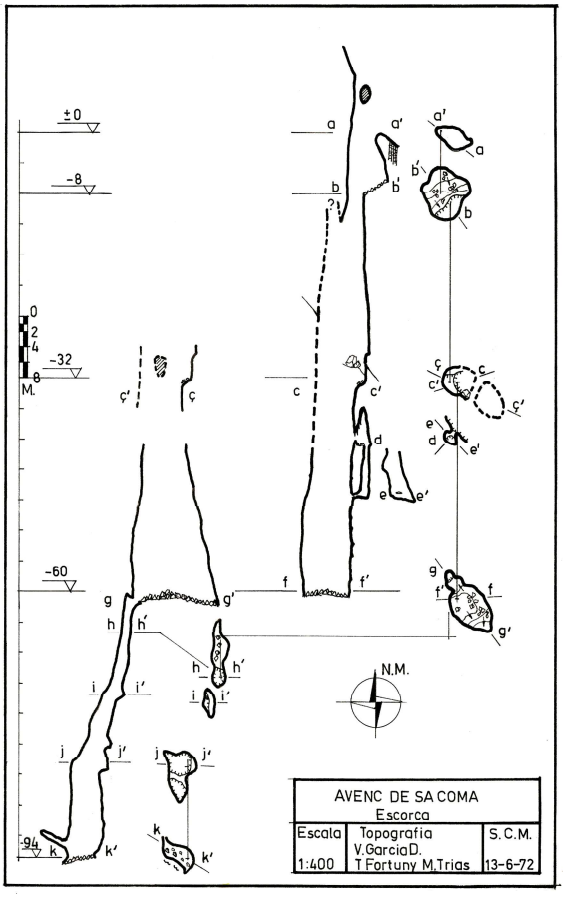

TRIAS i SANTANDREU, 2004, per a més detalls sobre la cova).

Durant el mes d'abril, es realitzà un estudi de les ratapinyades per part d'alguns membres del club, F. Mir, J.A. Alcover i M. Trias, a la cova de sa Guitarreta (Llucmajor) i a la cova de ses Ratapinyades (Inca). Aquest mateix mes, un grup format per **Francesca Comas**, G. Pulido, F. Mir i M. Trias, localitzaren, exploraren i topografiaren es Secret des Moix (Manacor). Un altre grup, format per L. Roca, M. Montaner, P. González i C. Vázquez i amb la col·laboració del GNM (J.A. Encinas, M.L. Redondo i B. Torres) topografiaren Es Bufador de Solleric (Alaró).

El grup format per L. Mazaira, L. Roca, C. Nadal, M. Trias i G. Pulido topografiaren durant un cap de setmana de maig l'avenc des Picarol Gros (Selva). Aquest mateix mes de maig, també es topografià l'avenc d'en Pintat (Fornalutx) per P. González, M. Montaner i F. Ripoll.

El mes de juny, M. Montaner, F. Ripoll, B. Torres i M. Trias, exploraren i topografiaren el Sestador des Moscards (Bunyola). En aquest mateix mes, visitaren i iniciaren la topografia de l'avenc del Pla de les Basses (Pollença): M. Montaner, C. Nadal, B. Torres i M. Trias. També es topografià la cova des Serral (Manacor), topografia en la qual participaren M. Escudero, L. Mazaira, G. Pulido, F. Ripoll, M. Trias i A. Juaneda.

El mes de juliol, F. Mir i M. Trias topografiaren el Clot de Cendrar (Manacor) i F. Comas i L. Roca topografiaren la cova dets Estudiants (Sóller). A finals d'aquest mateix mes, s'inicià la topografia de sa cova de sa Teulada (Santa Margalida) (Fig. 10) en la que participaren M. Escudero, F. Ripoll, L. Roca, M. Trias i **Francesc Moll**. Aquest mateix mes, tingué lloc una campanya a Eivissa i Formentera, en la que participaren T. Fortuny, M. Montaner, C. Nadal, L. Roca i M. Trias de l'SCM juntament amb **Margalida Guilabert** i **Miquel Àngel Femenias**, campanya en la que es van explorar i topografiar diverses cavitats, com ara, cova de Santa Agnès (Sant Antoni), cova de sa Baixada (Formentera), cova de sa Mà Peluda (Formentera), cova des Riuets (Formentera), cova de sa Fresca (Formentera), cova de ses Mamelles (Formentera) i la cova des Forçats (Formentera); en particular a Formentera, exploraren diverses cavernes a La Mola. Les topografies de les diverses coves explorades i les importants troballes arqueològiques realitzades en aquesta campanya es publicaren l'any 1975 (TRIAS i ROCA, 1975).

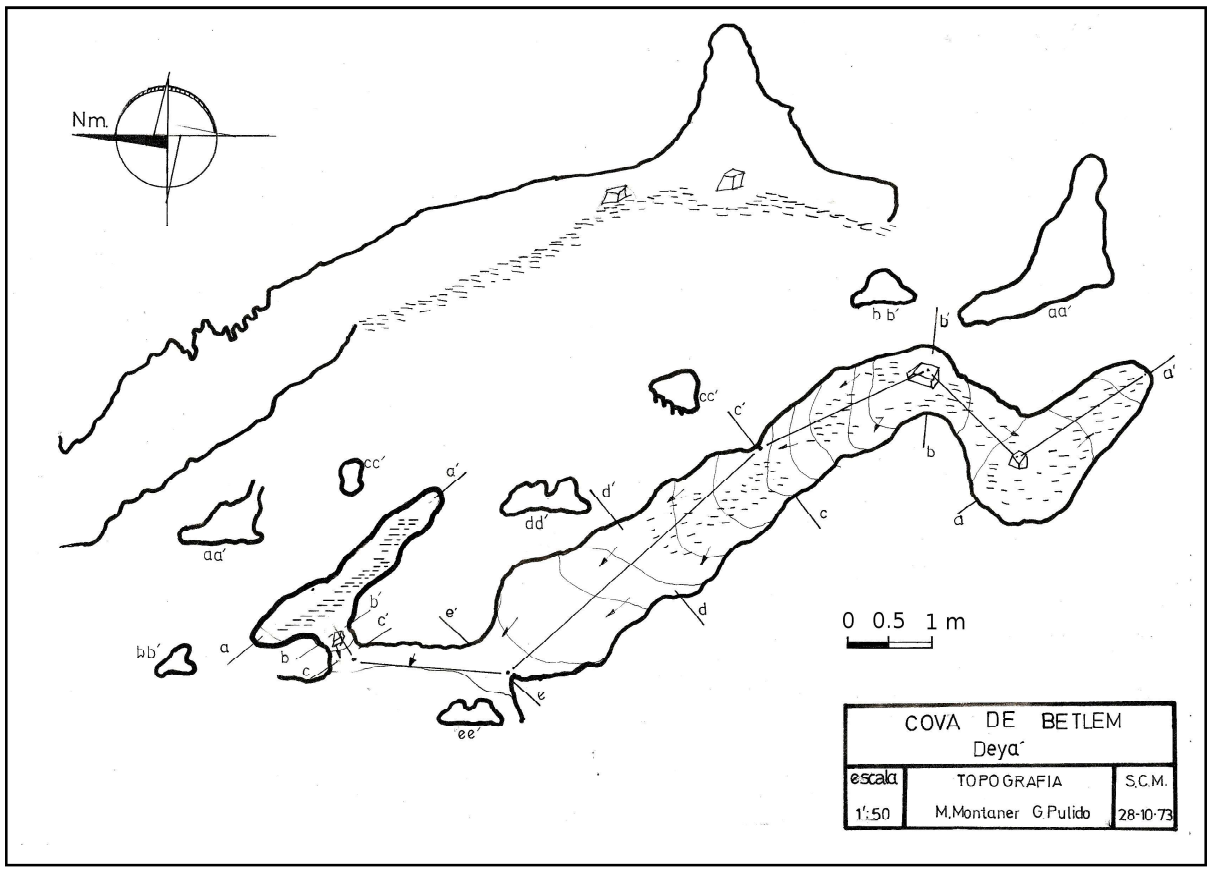

En el mes d'agost es realitzaren dues visites a la cova de sa Bassa Blanca (Alcúdia), a les que assistiren els companys B. Llompart, M. Trias, L. Roca i C. Nadal, juntament amb J. A. Encinas del GNM, tots ells acompanyant a **John S. Kopper** i **C. Young** de la Columbia University of New York per a recollir mostres d'arena i d'Hypnomys. D'altra banda, T. Fortuny, G. Pulido, L. Roca, M. Trias i **Joan Seguí**, van fer una sessió de fotografia a les coves des Pont i des Pirata (Manacor). Es visità Formentera durant tres dies per explorar i revisar topografies, a càrrec de M. Trias i L. Roca. Es realitzà una campanya a l'illa de Menorca, Campanya Algendar 74, en la qual participaren F. Mir, G. Pulido, L. Roca i M. Trias amb la col·laboració de Lluís Plantalamor, campanya en què s'exploraren i topografiaren, entre d'altres, l'avenc d'Algendar (Ferreries), cova den Curt (Ferreries), cova Na Llarga (Ciutadella de Menorca), coves de Son Angladó (Ciutadella de Menorca), cova de sa Rata (Ferreries) i cova de sa Punta des Barco (Ferreries) i juntament amb altres coves topografiades l'any 1973, com ara, la cova Murada (Ciutadella de Menorca), es publicaren en dos treballs signats per F. Mir (MIR, 1976, 1979).

Durant el mes de setembre, F. Comas, G. Pulido, M. Montaner i F. Mir, topografiaren la cova Vella de Son Lluís (Porreres). També exploraren la cova Estreta de Gabellí (Campanet), de la qual es varen collir ossos, amb la participació de F. Mir, M. Montaner i M. Trias. Més endavant, F. Mir i M. Trias, revisaren la topografia i recolliren ossos de *Myotragus* de l'avenc de na Donzella (Escorca); també, L. Mazaira, F. Mir i M. Trias, varen revisar la topografia de la cova de Son Maiol

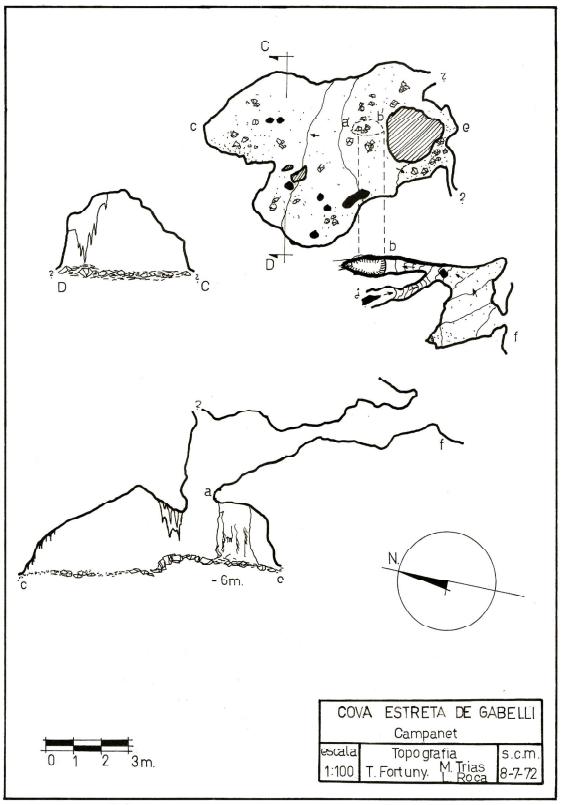

(Palma). Finalment, durant aquest mateix mes es varen visitar Ses Coves Petites (Capdepera) i es va recollir material paleontològic de l'avenc de na Corna (Artà), tasques en què participaren F. Mir, M. Trias, G. Pulido, J. Pons-Moyà i M. Muntaner.

En el mes d'octubre J. S. Kopper va treure mostres de sediments de la cova de sa Campana (Escorca), amb l'ajuda de G. Pulido,

Figura 11: Cova de na Mitjana (Capdepera), any 1975 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 11: Cova de na Mitjana (Capdepera), in 1975 (Photo archive M. Trias).

Figura 12: Cova Figuera (Manacor), any 1977 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 12: Cova Figuera (Manacor), in 1977 (Photo archive M. Trias).

B. Llompart, M. Trias, L. Roca, F. Mir, Francesca Pons, F. Comas i L. Mazaira. Es va visitar la cova des Pas de Vallgornera (Llucmajor) per a avaluar el possible aprofitament turístic, visita en la que participaren F. Mir, M. Muntaner, M. Trias i B. Torres. Visitaren la cova de sa Bassa Blanca (Alcúdia), els companys F. Comas, C. Nadal, B. Torres i M. Montaner.

En el mes de novembre, M. Trias, L. Roca, C. Nadal i M. Escudero, visitaren l'avenc de ses Papallones (Bunyola). També en el mateix mes, s'explorà la cova de s'Arena (Inca), on s'inicià la topografia. A final de mes, es visità la cova de Can Sion (Pollença) i es van realitzar tasques de topografia i biologia, tasques en las quals participaren F. Comas, B. Llompart i M. Trias. Per acabar aquest mes es va realitzar una tasca de biologia a l'avenc d'en Corbera (Esporles), en la qual participaren F. Comas, C. Nadal i M. Trias.

Durant el mes de desembre, es realitzaren diverses sortides bioespeleològiques a l'avenc d'en Corbera (Esporles), en les quals participaren F. Comas, C. Nadal, B. Torres, G. Pulido, F. Pons, L. Mazaira, L. Roca, C. Vázquez i M. Solanes. Es realitzà, també, una visita turística entre l'SCM i el GNM, amb la participació de J. Encinas, M. Llobera, M. Trias, M. Montaner, C. Nadal, M. Escudero i L. Roca, a la cova de la Base (Pollença), amb recollida d'Hypnomys.

A Madrid es va celebrar el III Congrés Nacional d'Espeleologia. Aquest any, 1974, va aparèixer el número 1 de la publicació Endins, mitjà que permetrà donar a conèixer les activitats dels espeleòlegs balears; dissenyaren el logotip de la revista, M. Trias i L. Roca (PLA i VICENS, 2000).

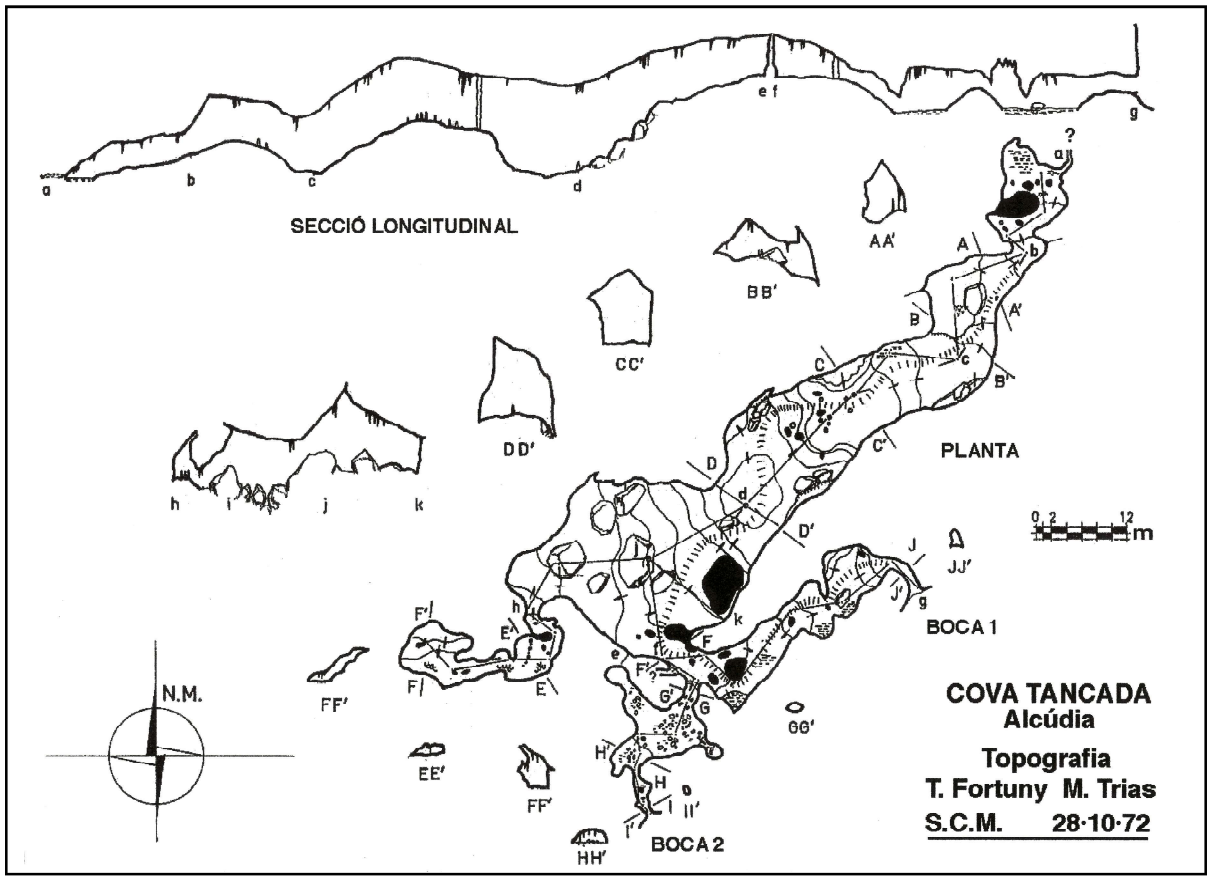

Figura 13: Cova de Can Bordils o dets Amagatalls (Manacor), any 1980 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 13: Cova de Can Bordils o dets Amagatalls (Manacor), in 1980 (Photo archive M. Trias).

Aquest any, el nombre de socis del club era de 16.

1975

A l'arxiu Miquel Trias es troba dipositada una agenda (AGENDA, 1975) de les sortides de camp de l'SCM de l'any 1975; totes les dades de l'any 1975, que vénen a continuació, sense referència explícita, s'han extret d'aquesta agenda.

J.S. Kopper, amb l'ajuda d'alguns components de l'SCM, recollí mostres de sediments de dues cavitats mallorquines, cova de Canet (Esporles) i cova de sa Campana (Escorca), que feren palesa una inversió del camp magnètic terrestre (KOPPER, 1975).

Es creà el **Comitè Balear d'Espeleologia** (CBE), desvinculant-se de l'antic CCBE. Miquel Trias sortí elegit president del nou comitè. Es publicà el número 2 de l'Endins.

A Huelva, se celebrà el XIII Congrés Nacional d'Arqueologia, en el que M. Trias presentà una comunicació sobre dues cavitats del Barranc d'Algendar: cova Murada i cova d'en León, ambdues a Ciutadella de Menorca (TRIAS, 1975).

Durant el mes de gener, F. Mir, B. Llompart, F. Pons i C. Vázquez, exploraren i topografiaren la cova de sa Lletrada (Valldemossa). F. Mir, J.A. Alcover, C. Vázquez i L. Mazaira visitaren les coves de Son Bauçà (Palma) i de Son Mallol (Establiments). Es realitzà la topografia i la recollida de restes paleontològiques a l'avenc de l'Hospital (Santa Maria del Camí), tasca realitzada per F. Pons, P. González, M. Trias, L. Roca, T. Fortuny i J. Seguí, activitat que es tornà a repetir uns dies més tard i a la qual s'hi afegiren L. Mazaira, F. Comas i C. Vázquez. Més endavant, M. Trias, L. Roca i F. Pons recolliren material paleontològic a la cova des Moro (Manacor). També es recollí material paleontològic a la cova marina des Pont (Manacor), la cova des Fumassos (Manacor) i la Pedrera de s'Ònix (Manacor), per M. Trias, L. Roca i F. Pons. Es realitzà la topografia i recollida de ceràmica de la cova Mala (Escorca) per G. Pulido, C. Vázquez, F. Comas i L. Mazaira. M. Trias topografià Es Portalot (Calvià) i el Forat des Jaç (Calvià), topografies que varen ser publicades l'any 2010 (CRESPÍ *et al.*, 2010).

En el mes de febrer, es visità i s'acabà la topografia de l'avenc del Pla de les Basses (Pollença), que fou realitzada per M. Trias, F. Pons, L. Roca, F. Comas i P. González, conjuntament amb espeleòlegs del grup EST (J. Ginés, J. Pons-Moyà i J. Oliver). Visitaren la cova Estreta de Gabellí (Campanet), F. Pons, L. Roca i M. Trias, on es recolliren ossos. Visitaren la cova de Muleta (Sóller), L. Mazaira, C. Vázquez, M. Solanas, L. Plantalamor i F. Comas. Visitaren

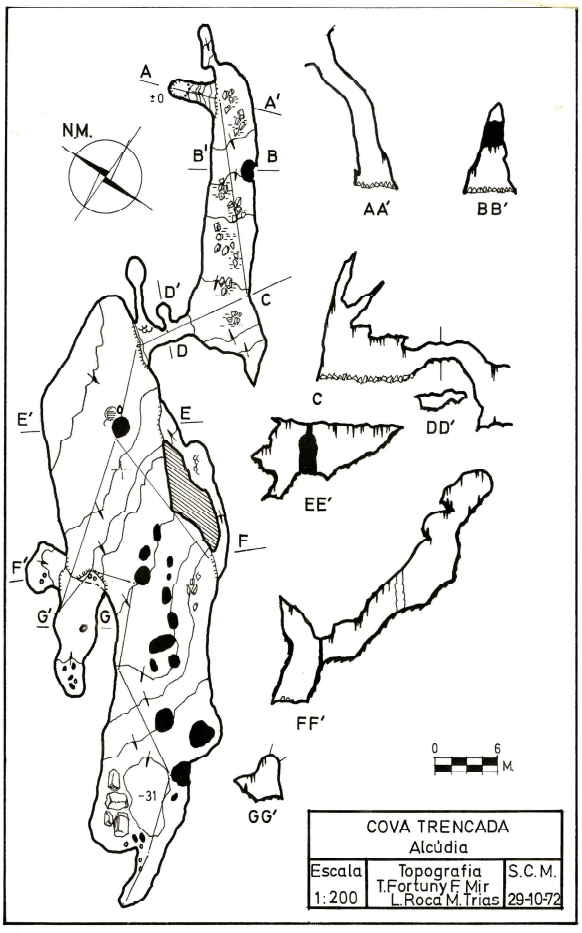

Figura 14: Avenc d'en Corbera (Esporles), any 1977 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 14: Avenc d'en Corbera (Esporles), in 1977 (Photo archive M. Trias).

i recolliren ossos de l'avenc de sa Marineta o de sa Pedrissa (Deià), F. Pons, L. Roca i M. Trias. Es va realitzar una sessió de fotografia i també la recollida d'ossos a la cova de can Millo (Santa Maria del Camí), visita que comptà amb els companys L. Mazaira, L. Roca, J. Seguí i M. Trias.

A principis del mes de març es va fer una sortida paleontològica a la cova del Corral des Porcs (Lloseta), amb la participació de F. Comas, C. Nadal, F. Pons i M. Trias. Els companys L. Mazaira, F. Pons i L. Roca, realitzaren un tall estratigràfic a la Pedrera de s'Ònix (Manacor). M. Trias, L. Roca, F. Pons, J. Seguí, F. Comas, L. Mazaira, M. Montaner, G. Pulido, T. Fortuny i M. Adrover, exploraren l'avenc des Mamuts (Escorca). També es recolliren sediments i es realitzaren fotografies, en una sortida amb la que participaren L. Mazaira, J. Seguí i M. Trias, de la cova de Canet (Esporles). L. Roca, B. Llompart, F. Pons, M. Trias i F. Comas, visitaren l'avenc de sa Trobada (Escorca). F. Mir i M. Trias exploraren: avenc de les Cireretes de Pastor (Pollença), cova de l'Aigua (Pollença), Engolidor dels Ous (Pollença) i avenc del Naviforme (Pollença). Recolliren material paleontològic i estratigrafia a la Pedrera de s'Ònix (Manacor), J.A. Alcover, F. Mir i L. Roca. També van realitzar una visita paleontològica i fotografies de la cova de ses Meravelles (Orient), en aquest cas per T. Fortuny, L. Roca, J. Seguí i F. Pons.

El mes d'abril començà amb una visita paleontològica (F. Mir, F. Pons i L. Roca) a la cova de ses Sitjoles o Pou de Can Carro (Campos). F. Pons, L. Roca i M. Trias, assisteixen, per part de l'SCM, a la reunió de constitució del CBE, a cala Torta. L. Mazaira i M. Trias, realitzaren una visita paleontològica a la cova de la Mort (Palma). El mes acaba amb una visita de reconeixement i topografia de la cova de s'Illot (Sant Llorenç des Cardassar), amb els companys L. Mazaira i M. Trias.

Durant el mes de maig, G. Pulido, L. Roca, F. Pons i M. Trias, visitaren i fotografiaren Es Bufador de Solleric (Alaró).

El mes de juny, es va realitzar una visita paleontològica a la cova des Mirador (Escorca),

Figura 15: Carnets d'espeleòleg dels anys 1981 i 1982 de Francesc Gràcia, un dels socis de la primera etapa de l'SCM i actualment director de l'Endins.

Figure 15: Federative caver cards of the years 1981 and 1982 of Francesc Gràcia, one of the members of the first stage of the SCM and currently director of Endins.

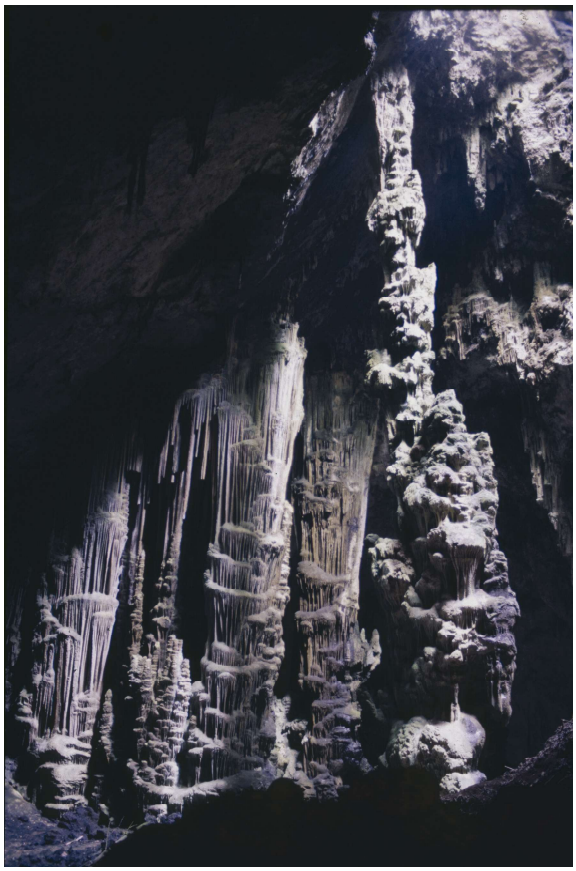

Figura 16: Avenc de sa Moneda (Calvià), any 1987 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 16: Avenc de sa Moneda (Calvià), in 1987 (Photo archive M. Trias).

amb F. Comas, F. Pons, L. Roca, J. Seguí i M. Trias.

El mes de juliol, F. Mir i A. Ros, visitaren la cova de sa Guitarreta (Llucmajor) i varen anar al torrent de sa Fosca en sortida pel torrent de Pareis. També es van recollir mostres de marès i de *Hypnomys* a la cova de ses Sitjoles (Campos), tasca realitzada entre J.A. Alcover, F. Mir i A. Ros. Els companys F. Mir, A. Ros i M. Trias, visitaren, topografiaren i recolliren mostres a la cova de na Mitjana (Capdepera) (Fig. 11) i visitaren la cova des Pont (Manacor). F. Mir, A. Ros i **Josep Maria Palou**, visitaren la cova de sa Campana (Escorca).

Durant el mes d'agost, es van visitar les coves de cala Varques (Manacor) i la cova Marina des Pont (Manacor), visita que comptà amb F. Comas, F. Mir i V. García-Delgado. Es realitzà l'exploració subaquàtica de la font des Verger (Sóller), per F. Ripoll, V. García-Delgado i A. Gregorio. Amb l'expedició Pirineus-75, V. García-Delgado, M. Trias, B. Alomar i F. Mir, visitaren Ordesa, la vall d'Añisclo i la cova Casteret. Es va topografiar la cova de sa Figuera a La Vileta (Palma), topografia realitzada per J.A. Alcover, F. Comas i F. Mir. També s'explorà i fotografià la cova des Torrent de Cúber (Escorca), en aquest cas per F. Comas, V. García-Delgado i M. Trias. Recolliren material bioespeleològic, F. Comas i J.A. Alcover, de l'avenc d'en Corbera (Esporles). Finalment, F. Mir, F. Comas i M. Trias, van topografiar i van recollir ceràmica de la cova des Magraner (Manacor) i també van visitar la cova de cala Varques A (Manacor) i la cova Marina des Pont (Manacor).

Figura 17: Exploració a la cova de sa Campana (Escorca), l'any 1987 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 17: Exploration of Cova de sa Campana (Escorca), in 1987 (Photo archive M. Trias).

Figura 18: Cova de les Rodes (Pollença), any 1987 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 18: Cova de les Rodes (Pollença), in 1987 (Photo archive M. Trias).

El mes de setembre començà amb la topografia, realitzada per F. Mir i J.A. Alcover, de la cova Triangular (Escorca). Aquest mes va tenir lloc l'assemblea d'espeleologia, amb l'assistència de G. Pulido i M. Trias, de l'SCM. Per acabar aquest mes es va explorar, topografiar i es varen recollir ossos de l'avenc Vistable (Selva), per F. Comas i M. Trias.

Durant el mes d'octubre, M. Trias i M. Escudero, juntament amb membres de l'EST, realitzaren una prospecció a l'avenc Petit de Femenia (Escorca). Més endavant, G. Pulido i M. Trias, realitzaren prospeccions a l'avenc del Lapiaz (Escorca) i l'avenc de Fra Rafel (Escorca). Es va visitar l'avenc des Gel (Escorca), pels companys B. Llompart, M. Escudero, G. Pulido i M. Trias, visita amb la qual es va poder constatar que no hi havia gel a l'avenc. T. Fortuny, J. Seguí i M. Trias, visitaren les coves de Campanet (Campanet) i les coves de ses Barrequetes (Llubí). R. Canet, G. Pulido i M. Trias, visitaren la cova de Cal Pesso (Pollença). Es realitzaren unes jornades de bioespeleologia, organitzades per la SHNB i la Fundació Dragan durant les quals es visitaren les coves del Drac (Manacor) i la cova de sa Gleda (Manacor), jornades a les quals participaren B. Llompart, F. Pons, L. Roca i M. Trias.

Ja en el mes de desembre, B. Llompart, M. Gual, M. Trias, F. Pons, T. Fortuny i L. Roca, visitaren l'avenc de l'Hospital (Santa Maria del Camí). M. Trias visità la cova de Son Joan Jaume (Manacor). Finalment, B. Llompart, F. Mir, F. Comas i M. Trias, juntament amb uns companys irlandesos, visiten la cova de les Rodes (Pollença).

A Barcelona, durant el mes de desembre, se celebrà el V Simpòsium d'Espeleologia, organitzat per l'Escola Catalana d'Espeleologia i que es va dedicar aquesta vegada a la temàtica del Quaternari; l'SCM presentà un treball de paleontologia, a càrrec de J.A. Alcover i L. Roca (ALCOVER i ROCA, 1975). Les comunicacions d'aquest simpòsium foren publicades a la monografia número 1 de la publicació **Speleon**.

1976

A l'arxiu Miquel Trias es troba dipositada una agenda (AGENDA, 1976) de les sortides de camp de l'SCM de l'any 1976; totes les dades de l'any 1976, que vénen a continuació, sense referència explícita, s'han extret d'aquesta agenda.

Francesc Mir, de l'SCM, l'any 1976, acabà un estudi que va a dur a terme els anys 1973, 1974 i 1976, en què va descriure les formes hipogees del barranc d'Algendar (Menorca) (MIR, 1976). Participaren a la darrera campanya F. Mir, **Dolors Juan** i F. Comas.

M. Trias, publicà una bibliografia espeleo-arqueològica de les Illes Balears (TRIAS, 1976).

A principis d'any, visitaren l'avenc del Pla de les Basses (Pollença), B. Llompart i M. Trias, juntament amb uns companys irlandesos. R. Canet, F. Mir i M. Trias, visitaren la cova de sa Campana (Escorca), juntament amb altres companys irlandesos. Es realitzà una visita a la cova de Can Bajoca (Mancor de la Vall), per G. Pulido i M. Trias, juntament amb el company de l'EST, J. Pons-Moyà. Es recolliren ossos, un crani humà i un quilòpode a l'avenc de sa Font des Vidre (Lloseta), per M. Trias, amb els companys de l'EST, À. Ginés i J. Pons-Moyà.

En el mes de febrer, T. Fortuny, L. Roca i

Figura 19: Restes d'un ase a la cova de sa Torre (Sant Llorenç des Cardassar), any 1987 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 19: Skeletal remains of a donkey at Cova de sa Torre (Sant Llorenç des Cardassar), in 1987 (Photo archive M. Trias).

Figura 20: Cova des Jai Mora o des Gegant (Alaró), any 1987 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 20: Cova des Jai Mora o des Gegant (Alaró), in 1987 (Photo archive M. Trias).

M. Trias, varen explorar i topografiar els avencs d'en Malonda 1 i 2 (Escorca). En aquest mes, va tenir lloc l'assemblea de l'SCM. També s'explorà, topografià i es recollí material paleontològic, al Coval de Montaura (Mancor), per M. Trias, F. Ripoll, L. Roca, M. Escudero i L. Canal.

El mes de març començà amb una sortida per Artà, on es va topografiar Sa Coveta (Artà), cavitat de la qual es recolliren ossos, es visità la cova de s'Algar (Artà) i s'explorà la cova de No-Res (Artà), per M. Escudero, M. Trias i L. Canal. Els companys M. Trias i Margalida Tomàs visitaren amb un grup d'alumnes, la cova des Coloms (Artà), una gran balma d'origen càrstic amb una galeria i una part del pis amb bretxa, sense ossos visibles.

Durant el mes d'abril s'explorà, s'inicià la topografia i també es recolliren ossos a l'avenc de ses Papallones (Bunyola), per T. Fortuny, M. Escudero, G. Pulido, F. Pons, L. Roca, M. Quetglas, M. Trias, B. Llompart i C. Paris. Visita a la cova des Perduts (Escorca) de F. Mir, M. Montaner, J.A. Alcover i F. Comas. Sortida de F. Mir amb els companys À. Ginés, de l'EST, i J.M. Victoria de la **Secció d'Investigacions Espeleològiques** (SIE) del **Centre Excursionista Àliga** (CEA) a diverses cavitats: cova Nova de Son Lluís (Porreres), cova Vella de Son Lluís (Porreres), cova de sa Guitarreta (Llucmajor) i cova de ses Sitjoles (Campos). F. Mir i M. Montaner visitaren la cova de s'Alzinota (Escorca) i també l'avenc des Conillons (Fornalutx).

A principis del mes de maig, M. Trias, juntament amb companys de l'EST, exploraren la cova de s'Olla (Andratx) on van recollir quilòpodes, *Hypnomys* i *Myotragus*. T. Fortuny, B. Llompart, D. Juan, B. Llull i M. Trias, van topografiar la cova del Dimoni (Manacor).

Durant el mes de juny es va visitar la cova de sa Llumeta (Illa des Conills), amb els companys B. Llompart, M. Trias i F. Estarellas.

En el mes de juliol, F. Mir explorà la cova des Vell Marí (Deià). En aquest mes, tingué lloc una campanya a l'illa de Menorca: es va topografiar la cova des Badaluc i la cova de na Llarga, ambdues a Ciutadella de Menorca, tasca que realitzaren F. Comas, F. Mir, V. García-Delgado, M. Trias i G. Pulido. Es va topografiar i es va recollir material a la cova des Coloms i a la cova Polida, ambdues a Mercadal; en aquest cas la tasca la realitzaren J.A. Alcover, F. Mir, F. Comas, G. Pulido, F. Ripoll, T. Fortuny, M. Trias i D. Juan. També es va explorar i topografiar la font de sa Vall (Mercadal), per J.A. Alcover, F. Mir, F. Comas, G. Pulido, F. Ripoll, D. Juan, T. Fortuny i M. Trias; també visitaren, F. Mir i D. Juan, la cova de sa Pleta Fonda (Ferreries); i es va topografiar el pou de Na Patarrà (Alaior), per D. Juan i M. Trias.

Durant el mes d'agost, F. Mir i J.A. Alcover, van visitar i hi van recollir material paleontològic a la cova des Corral des Porcs (Lloseta). F. Mir acompanyà un grup català de la **Secció d'Investigació i Recerca Espeleològica de la Unió Excursionista de Catalunya** (SIRE-UEC) a la cova de sa Campana (Escorca). Aquest mateix mes, F. Mir i J.A. Alcover, juntament amb un grup holandès de paleontòlegs, visitaren i hi recolliren material paleontològic la cova des Moro i la cova Marina des Pont, ambdues a Manacor. F. Mir acabà la topografia de la cova Triangular (Escorca). F. Ripoll explorà la font des Verger (Sóller). F. Mir i M. Trias exploraren

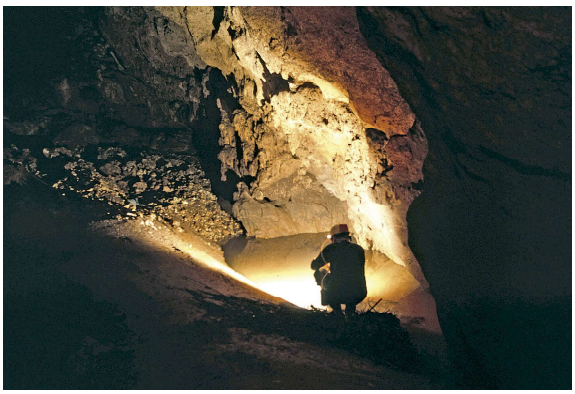

Figura 21: Cova des Xots (Manacor), amb el nivell de l'aigua 11 m per sobre del que és habitual, any 1989 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 21: Cova des Xots (Manacor), with the water level 11 m above the usual one, in 1989 (Photo archive M. Trias).

Figura 22: A*splenium scolopendrium*, al clot des Sero (Calvià), any 1988 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 22: Asplenium scolopendrium*, at Clot des Sero (Calvià), in 1988 (Photo archive M. Trias).*

i topografiaren la cova des Sòtil (Manacor) i també topografiaren la cova de s'Illot (Manacor).

En el mes de setembre, J.A. Alcover, F. Comas i F. Mir, visitaren la cova des Vell Marí (Deià). En el mes de desembre, M. Trias, T. Fortuny i F. Mir, exploraren la cova des Pins (Manacor).

Aquest any el nombre de federats a l'SCM era de 22 i el president era B. Llompart.

Es publicà l'Endins número 3.

1977

L'SCM publicà un treball sobre les coves de la zona de can Frasquet i cala Varques (Manacor), a càrrec de M. Trias i F. Mir (TRIAS i MIR, 1977), treball on descrivien una sèrie de cavitats de Manacor; a banda de M.Trias i F. Mir, participaren en les topografies F. Comas, V. García-Delgado, T. Fortuny, **Cristòfol Payeras**, G. Pulido, A. Artigues, **Javier Metola**, **Jaume Damians**, L. Mazaira, L. Roca, **J. Xiviell**, F. Ripoll i també alguns espeleòlegs del Grup Espeleològic EST, com ara, J. Ginés, À. Ginés, A. Alonso i O. de Bobes.

M. Trias, de l'SCM, documentà la troballa d'uns materials prehistòrics, document significatiu de la presència de l'home prepúnic a Eivissa, a la cova Xives (Eivissa) (TRIAS, 1977); la topografia de la cova Xives fou realitzada per F. Comas, F. Mir i C. Payeras. El grup també visità les cavernes del cap de Barbaria (Formentera) (TRIAS, 1983).

J. Damians, de l'SCM, documentà una troballa arqueològica a la cova de Son Ganyada, a Sencelles (DAMIANS, 1977); a més de J. Damians, també participaren a la topografia, J. Metola, C. Payeras i Cristian Ruiz.

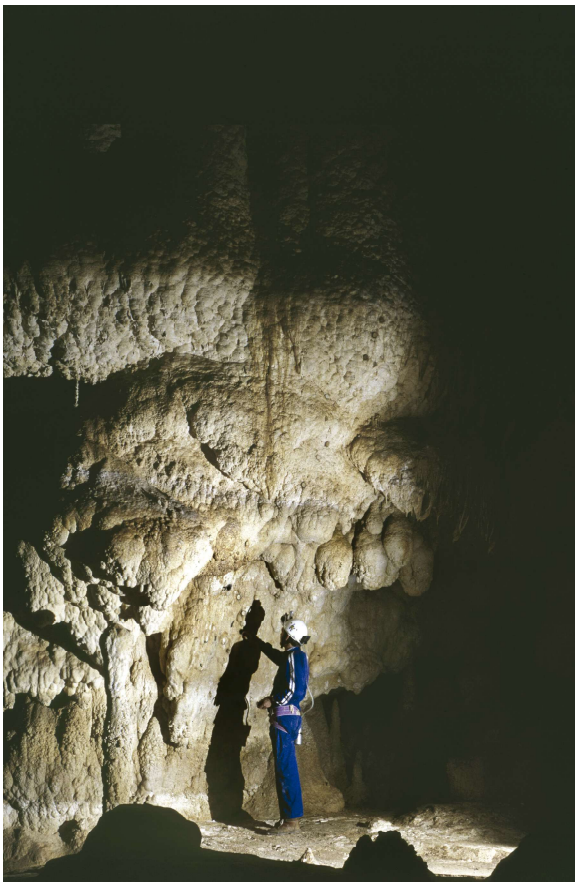

Figura 23: Exploració a la cova de sa Bassa Blanca (Alcúdia) any 1992 (Foto arxiu M. Trias).

Figure 23: Exploration of Cova de sa Bassa Blanca (Alcúdia) in 1992 (Photo archive M. Trias).

Jaume Rosselló i M. Trias descobriren a la cova des Fum (Sant Llorenç des Cardassar) uns ossos que posteriorment s'atribuiran a *M. antiquus* (MOYÀ-SOLÀ i PONS-MOYÀ, 1979).

L'SCM visità la cova Figuera (Manacor) (Fig. 12) i l'avenc d'en Corbera (Esporles) (Fig. 14).

El mes de març, el Comité Nacional de Espeleología (CNE), que depenia de la Federación Española de Montañismo (FEM), legalitzà els primers estatuts de l'SCM.

A banda de les persones citades fins ara, també eren socis del club: **Bartomeu Carbonell**, **Fernando Cerdà**, **Carlos Fernández**, **Joan Ferrer**, **Vicenç Ferrer**, **Javier Mazaira**, **Antoni Pujol** i **Vicenç Sastre**.

Aquest any, a Eivissa, es creà el **Grup Espeleològic de les Pitiüses** (GEP) i a Mallorca es creà també la secció d'espeleologia de l'**Organización Juvenil Española** (Voltors-OJE). S'edità l'Endins número 4.

1978

T. Fortuny i M. Trias exploraren i acabaren la topografia de l'avenc de ses Papallones (Bunyola), de 142 m de fondària, la descripció del qual es va publicar a l'Endins núm. 5-6 (TRIAS, 1979a). Es realitzaren altres topografies, com ara, de la cova de sa Germaneria (Calvià), de l'avenc d'Alcanella (Escorca), de la cova de l'Estació i la cova dels Moscards (Pollença) i la cova de sa Torre i l'avenc de la Gruta (Sant Llorenç).

S'incorporaren al club: **Gabriel Sánchez** i **Margarita Sánchez**. Aquest any, també s'incorporà Miquel Escudero, procedent del grup FOSQUERS.

1979

J. Ginés de l'EST i M. Trias de l'SCM, topografiaren l'avenc Cremat (-86,5 m), que resultà l'avenc de més fondària de Puigpunyent (GINÉS *et al.*, 1989).

Aquest any es publicà una nova recopilació de l'Inventari Espeleològic de les Balears, que aquesta vegada es va fer extensiu a Menorca, Eivissa i Formentera (TRIAS *et al.*, 1979), i en el que s'hi podien trobar un total de 883 cavitats.

F. Mir presentà un treball a l'Endins (MIR, 1979), en què descriu onze cavitats de la zona sud-occidental de Menorca. Per aquest treball, que es va realitzar durant les campanyes dels anys 1973, 1974 i 1976, a més de F. Mir, també hi participaren F. Comas, G. Pulido, M. Trias, L. Roca, T. Fortuny.

Figura 24: Inauguració de les Jornades El carst, patrimoni natural de les Illes Balears. D'esquerra a dreta, Francesc Gràcia, vicepresident de la FBE; Miquel J. Deyà, Director General d'Universitats, Recerca i Transferència del Coneixement; Montserrat Casas, rectora de la UIB; Antoni M. Grau, president de la SHNB; i Pere Bover, president de l'SCM (Foto D. Vicens).

Figure 24: Inauguration of the Conference The karst, natural heritage of the Balearic Islands. From left to right: Francesc Gràcia, Vice-president of the FBE; Miquel J. Deyà, General Director of Universities, Research and Knowledge Transfer; Montserrat Casas, Chancellor of the UIB; Antoni M. Grau, President of the SHNB; and Pere Bover, President of the SCM (Photo D. Vicens).

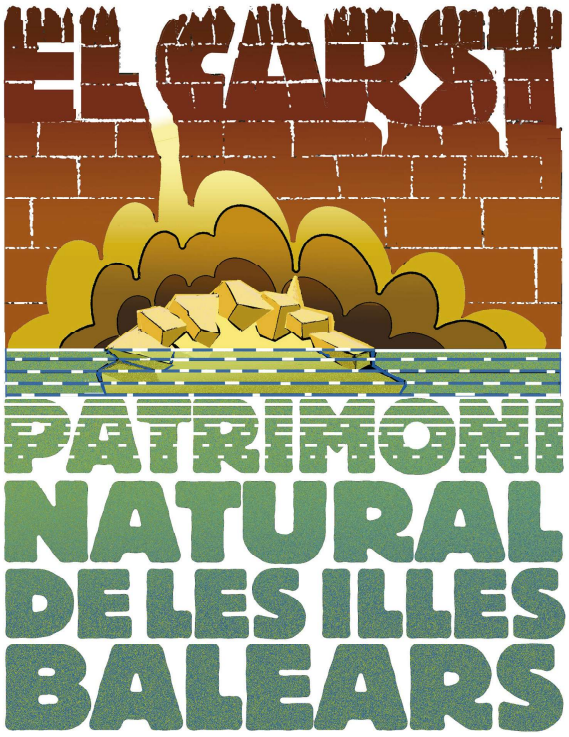

Figura 25: Logotip de les Jornades El carst, patrimoni natural de les Illes Balears.

Figure 25: Logo of the Conference The karst, natural heritage of the Balearic Islands.

Figura 26: Disseny de les camisetes de l'SCM, amb motiu del 45è aniversari de la seva fundació (1967-2012).

Figure 26: Design of the SCM T-shirts to celebrate the 45th anniversary of its foundation (1967-2012).

J. Ginés i À. Ginés publicaren un treball sobre l'avenc Fonda (Pollença) en la topografia del qual hi col·laborà P. González, membre de l'SCM (GINÉS i GINÉS, 1979).

M. Trias presentà una nota sobre les ceràmiques de la cova des Diners (Manacor) (TRIAS, 1979b).

El President de l'SCM era Francesc Ruiz i el club comptava amb 30 socis (ANUARIO S.E.E., 1979). A més dels socis citats, també formaven part del club: **Joan Amengual**, **Joana Barrera**, **Ramiro Carbonell**, **Guillem Mesquida**, **Isabel Ramis** i **Francesca Simó**.

S'edità el número 5-6 de l'Endins.

1980

M. Trias publicà un estudi sobre el Pou de na Patarrà (TRIAS, 1980), topografia que es va realitzar l'any 1976 juntament amb D. Juan.

Es visità la cova de Can Bordils o dets Amagatalls (Manacor) (Fig. 13).

J. Damians topografià l'avenc de Bini Petit (Escorca).

El President de l'SCM era Francesc Ruiz i el nombre de socis del club era de 27 (ANUARIO S.E.E., 1980). Un dels socis era **Francesc Gràcia**, actual director de l'Endins, el carnet del qual podem veure a la Fig. 15. També formaven part del club: **Alfonso Barba**, **Antoni Escudero**, **Isabel Frade**, **Joana Lliteras**, **José Martínez**, **Josep Francesc Ramos**, **Margalida Maria Roca**, **Bernadí Roig** i **Jaume Ripoll**.

Durant el mes de febrer de 1980, es feren eleccions a la Secció Balear d'Espeleologia, de les quals en resultà elegit President Joaquín Ginés Gracia, del grup EST. Es creà, l'Escola Balear d'Espeleologia (EBE). S'edità el número 7 de l'Endins.

1981

En aquest any, Josep Antoni Alcover (soci de l'SCM), Salvador Moyà-Solà i Joan Pons-Moyà publicaren el llibre *Les Quimeres del Passat* (ALCOVER *et al.*, 1981), obra que reunia els coneixements disponibles sobre els vertebrats plio-quaternaris de les nostres Illes, emprant, entre d'altres, material recol·lectat per l'SCM.

M. Trias i J.A. Alcover, membres de l'SCM, i S. Moyà, de l'EST, realitzaren una campanya a Eivissa amb l'objecte de prospectar jaciments càrstics capaços d'aportar restes fòssils de vertebrats. Quant a la paleontologia de vertebrats, els resultats de la campanya foren ben fecunds i Eivissa va deixar de ser l'illa sense fauna vertebrada plioplistocènica (NOTICIARI, 1981).

M. Trias publicà una notícia sobre el jaciment islàmic de la cova de Can Bordils o dets Amagatalls (Manacor) (TRIAS, 1981), a la topografia de la cova, col·laboraren també G. Rosselló, J. Rosselló i F. Ruiz.

El President de l'SCM era Francesc Ruiz i el nombre de socis del club era 23 (ANUARIO S.E.E., 1981). També eren socis del club: **Sebastià Ambrós**, **Catalina Luis**, **Miquel Pascual** i **Josep Torres**.

La SBE tornà a fer eleccions, en sortí reelegit President en Joaquín Ginés. Es publicà el número 8 de l'Endins.

1982

Finalment es pogué crear la FEE i la SBE es convertí en una federació esportiva territorial. Com a conseqüència d'això, se celebraren eleccions en el si de la **Federació Balear d'Espeleologia** (FBE), de les quals en resultà reelegit l'anterior President, Joaquín Ginés. Es

Figura 27:Josep Antoni Alcover, a l'esquerra, abans de l'inici de la conferència impartida al Club Diario de Mallorca, organitzada per l'SCM i el Diario de Mallorca. Vicenç Pla, a la dreta, s'encarregà de presentar-lo (Foto A. Ginard).

Figure 27:Josep Antoni Alcover, on the left, just before the beginning of the lecture given at Club Diario de Mallorca, organized by SCM and Diario de Mallorca. Vicenç Pla, on the right, who introduced the speaker to the audience (Photo A. Ginard).

creà novament el grup Voltors-OJE (ANUARIO S.E.E., 1982).

Els membres de l'SCM, M. Trias i J.A. Alcover, realitzaren una campanya d'exploració i topografia a Eivissa i Formentera. D'aquesta campanya M. Trias en publicà un article (TRIAS, 1982a).

F. Comas, F. Ruiz i M. Trias topografiaren i descriviren la cova de ses Gerres (Escorca) i d'aquesta exploració M. Trias publicà un article (TRIAS, 1982b).

M. Trias publicà un altre article, en aquest cas sobre el jaciment islàmic de la cova de Can Bordils o dets Amagatalls (Manacor) (TRIAS, 1982c).

El President de l'SCM era Francesc Ruiz; el nombre de socis del club continuava minvant i ja només era de 14 (ANUARIO S.E.E., 1982).

Aquest any es publicà el número 9 de l'Endins.

1983

M. Trias i J.A. Alcover descriviren i topografiaren la cova d'en Jaume Orat (Parròquia d'Albarca, Sant Antoni, Eivissa) i el resultat no es publicà fins dos anys més tard (TRIAS, 1985a).

Del 30 de març al 5 d'abril, membres de l'SCM realitzaren una campanya a Sardenya (Itàlia), centrada a la zona d'Oliena, de la qual n'obtingueren abundants materials paleontològics, especialment a la Grotta de Su Guanu (ANUARIO S.E.E., 1983). Miquel Trias publicà el catàleg de les Pitiüses (TRIAS, 1983).

El President de l'SCM era Josep Antoni Alcover i el nombre de socis del club era 7 (ANUARIO S.E.E., 1983).

1984

L'SCM realitzà dues campanyes a l'illa de Menorca, la principal tasca de les quals era recollir dades sobre els quiròpters cavernícoles; tasca que també va abastar l'arqueologia i la paleontologia. Participaren a les campanyes M. Trias, J. A. Alcover, F. Comas, L. Plantalamor. D'aquestes campanyes, M. Trias publicà els resultats (TRIAS, 1985b).

El President de l'SCM era Josep Antoni Alcover i el nombre de socis del club era 7 (ANUARIO S.E.E., 1983). **Antoni Trias** també formava part del club.

S'edità el número 10-11 de l'Endins.

1985

M. Trias publicà en nom de l'SCM un dels darrers treballs de la primera etapa, el glossari de terminologia espeleològica i càrstica (TRIAS, 1985c).

Anys de transició

L'any 1985 l'SCM desaparegué com a club espeleològic; si més no, els pocs membres que quedaven al club continuaren en actiu però es repartiren entre diferents grups, com ara, el GEMse o l'EST. El grup no va reaparèixer fins el 2009.

En el moment de la desaparició, alguns dels integrants de l'SCM continuaren en actiu, com ara, M. Trias, J.A. Alcover i F. Comas, en el GEMse. Alguns d'aquests espeleòlegs tornaren a l'SCM, l'any 2009, moment de la reaparició. Durant aquests anys en què no existí l'SCM, aquests autors continuaren la seva tasca espeleològica (Fig. 17 a 23).

Nova etapa

2009

A finals del 2009, sis espeleòlegs, en aquells moments federats en dos grups diferents, refunden l'SCM: **Pere Bover**, **Antelm Ginard**, **Mateu Vadell** i **Miquel Àngel Barceló**, del grup EST, i **Damià Crespí** i **Damià Vicens**, del grup GEMse. Els membres fundadors també formaren la primera junta directiva d'aquesta nova

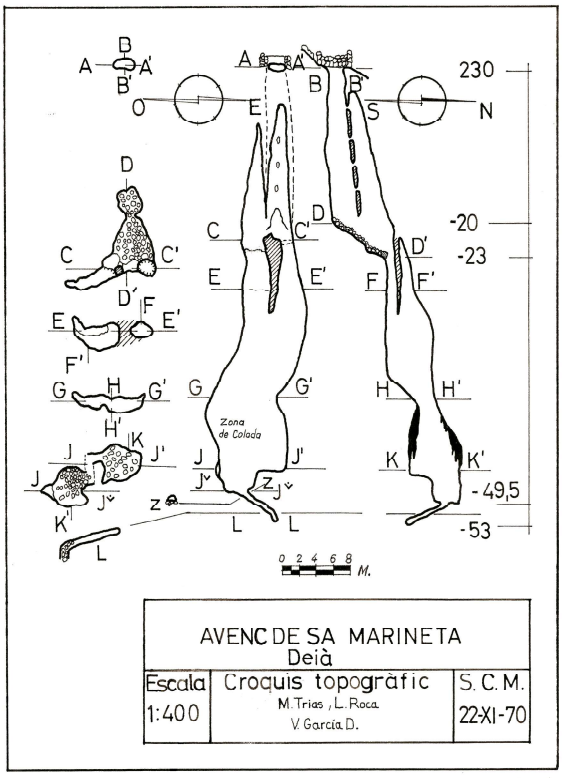

etapa: Pere Bover (President), Damià Crespí (Vicepresident), Antelm Ginard (Secretari), Damià Vicens (Tresorer) i Mateu Vadell (Vocal).

Alguns dels membres de la primera etapa de l'SCM tornen a integrar-se al club, com ara, M. Trias, A. Artigues, F. Ripoll, F. Mir, J. A. Alcover, **Damià Jaume** i F. Ruiz; alguns d'ells provenen d'altres clubs i altres, en canvi, no estaven federats a cap club.

S'edità el número 33 de l'Endins.

2010

Durant aquest any continuà l'exploració i topografia de la serra de na Burguesa, per un equip d'espeleòlegs que a partir d'ara formaran part del mateix grup espeleològic, SCM. Aquests espeleòlegs, M. À. Barceló, P. Bover, D. Crespí, A. Ginard, M. Vadell i D. Vicens, juntament amb altres integrants d'altres grups (EST, GNM, GEMse), exploren la serra de na Burguesa des de l'any 1992 (VICENS, 2011a). Alguns d'aquests espeleòlegs (A. Ginard, D. Vicens, V. Pla, D. Crespí, M.À. Barceló i P. Bover) juntament amb altres naturalistes presentaren un treball sobre els pteridòfits i briòfits de la serra de na Burguesa (GINARD *et al.*, 2010). L'SCM (D. Crespí, P. Bover, A. Ginard, D. Vicens, M. Vadell i M.À. Barceló) i el GNM acabaren la campanya espeleològica a Son Boronat-L'Hostalet (Calvià), on destacà la cova-avenc de na Boira (CRESPÍ *et al.*, 2010). El GNM juntament amb l'SCM (M. Trias) aportà noves dades sobre les cavitats litorals de cala Falcó-cala Varques (Manacor) (GRÀCIA *et al.*, 2010). M. Trias i J. A. Alcover, de l'SCM, juntament amb Juan C. Rando estudiaren una sèrie de cavitats de la Macaronèsia (TRIAS *et al.*, 2010). L'IMEDEA, mitjançant Pere Bover (aleshores president de l'SCM) com a director de l'excavació, i altres paleontòlegs de l'IMEDEA excavaren a la cova des Pas de Vallgornera amb l'ajuda logística d'un equip de la Federació Balear d'Espeleologia. J.A. Alcover i M. Trias, juntament amb altres espeleòlegs i arqueòlegs, publicaren un estudi de la cova de sa Tossa Alta (Escorca) (VALENZUELA *et al.*, 2010).

El nombre de socis de l'SCM era de 12 federats i 1 no federat. Francesc Ruiz, consoci de l'SCM, formava part de la Junta Directiva de la FBE, com a vocal de biblioteca.

S'edità el número 34 de l'Endins.

2011

A principi d'any, es va substituir el vocal del club, càrrec que passà a ocupar **Vicenç Pla**.

Durant el 2011, l'equip de treball de na Burguesa (P. Bover, D. Crespí, A. Ginard, F. Ruiz, D. Vicens) continuà l'exploració i topografia d'aquesta zona.

L'SCM (P. Bover, D. Crespí, A. Ginard, F. Ruiz, D. Vicens) explorà i topografià els litorals de Llucmajor, Santanyí i Manacor, juntament amb el GNM.

A finals de l'any 2011 la UIB acollí les Jornades *El carst, patrimoni natural de les Illes Balears* (Fig. 24), a l'organització de les quals va participar l'SCM, juntament amb la SHNB, la UIB i la FBE. Les Jornades constaren de 21 conferències, 1 documental, una taula rodona sobre protecció i conservació de cavitats i la visita a tres cavitats del Llevant de Mallorca: cova Genovesa, coves del Pirata i cova des Pont. Els membres de l'SCM presentaren 5 treballs: GINARD *et al.* (2011), VICENS *et al.* (2011b), GRÀCIA i JAUME (2011), VICENS i PONS (2011) i BOVER (2011). Els continguts de les conferències de les Jornades es varen publicar al número 35 de l'Endins, que és un monogràfic sobre aquestes Jornades. El logotip (Fig. 25) de les Jornades va ser dissenyat pel nostre consoci M. Trias.

En aquest any l'SCM comptava amb 19 socis, 17 dels quals estaven federats a la FBE. Francesc Ruiz formava part de la Junta Directiva de la FBE, com a vocal de biblioteca.

Aquest any es creà un nou grup d'espeleologia, el Grup d'Activitats de Muntanya i Espeleologia (GAME).

2012

Pere Bover, per motius professionals (va anar a treballar a fora de Mallorca) va dimitir de les seves funcions com a president; la qual cosa va provocar la convocatòria d'eleccions per formar una nova Junta Directiva. Només hi hagué una candidatura que s'elegí per unanimitat i la nova junta quedà constituïda de la següent manera: Damià Crespí (President), Damià Vicens (Vicepresident), Antelm Ginard (Secretari), Vicenç Pla (Tresorer) i Francesc Ruiz (Vocal).

M. Trias, P. Bover i F. Ruiz, conjuntament amb membres dels grups EST i GNM, topografiaren, descriviren i estudiaren diferents aspectes de la cavitat anomenada cova Novella de na Llebrona (Manacor), cavitat que es va descobrir a conseqüència de les obres dutes a terme a la carretera de Portocristo.

Alguns membres del club, D. Crespí, A. Ginard, F. Ruiz i D. Vicens, continuaren les tasques d'exploració de na Burguesa. El Divendres Sant, D. Vicens, D. Crespí i A. Ginard, realitzaren una troballa paleontològica, el jaciment Na Burguesa 1, jaciment d'origen càrstic amb fòssils de mamífers, rèptils, amfibis, etc., de finals del Miocè. La informació que pugui aportar aquest jaciment serà de vital importància per conèixer la fauna que va arribar a les nostres illes durant la dessecació de la Mediterrània a causa de la crisi Messiniana (VICENS *et al.*, 2013c).

A l'estiu continuà l'exploració de la zona costanera de Llucmajor, concretament de la zona de s'Estelella, en què participaren D. Crespí, A. Ginard i D. Vicens.

L'SCM col·laborà amb el GNM en les tasques d'exploració i topografia del litoral de Manacor, Santanyí i també de Ses Salines. D'aquest darrer municipi, per la seva importància, cal destacar es Dolç, cavitat litoral amb influències hipogèniques excavada als materials plio-quaternaris i que té un recorregut d'uns 4 km (GRÀCIA *et al.*, 2013a; 2013b). A. Ginard i D. Vicens, topografiaren les tres entrades de la cavitat i una més que es trobava obstruïda.

El club confeccionà unes camisetes, amb el motiu SCM 1967-2012 (Fig. 26), disseny de M. Trias.

El nombre de socis era de 21, dels quals 19 estaven federats a la FBE.

El nostre consoci Francesc Ruiz formava part de la FBE, com a vocal de biblioteca.

2013

Continua l'exploració i catalogació espeleològica de la serra de na Burguesa, en la qual participen D. Crespí, A. Ginard, F. Ruiz i D. Vicens.

Els litorals de Llucmajor, Manacor, Santanyí i Ses Salines continuen sent objecte d'exploració; en aquest any han participat D. Crespí, A. Ginard, F. Ruiz i D. Vicens.

L'any 2013 s'ha creat un nou grup, el Club Esportiu Dimonis Muntanyers (CEDM), que té la seu a Manacor.

David García, publicà un article sobre el *Rhinolophus ferrumequinum* a la revista Barbastella (GARCÍA *et al.*, 2013).

El 13 de juny, Josep Antoni Alcover va impartir una conferència, amb el títol *Una breu història dels darrers 6 milions d'anys a les Balears*, al Club Diario de Mallorca, a Palma, organitzada per l'SCM i el Diario de Mallorca, conferència que tractà sobre la fauna vertebrada abans de l'arribada del humans (Fig. 27).

Recentment, el mes d'octubre, alguns membres de l'SCM han presentat comunicacions relacionades amb les seves recerques (veure BOVER *et al.,* 2013; GINARD *et al.*, 2013; VICENS *et al.*, 2013a, 2013b, 2013c i 2013d) a les VI Jornades de Medi Ambient de les Illes Balears, organitzades per la SHNB.

El 13 de desembre, D. García, impartí la conferència titulada *Les ratapinyades cavernícoles*, organitzada per la FBE.

El nombre de socis actual és de 15, dels quals 14 estan federats a la FBE.

La Federació Balear d'Espeleologia

L'SCM (igualment que l'EST i el GNM) ha estat un dels clubs que va entrar a formar part, des de l'any 1972, de les primeres estructures federatives existents a les Illes Balears: la Delegació Balear del CCBE, el CBE, la SBE i la FBE. A la Taula 1 es poden veure els diferents presidents des de l'any 1972, any en què es va crear la Delegació a Balears del Comitè Catalano-Balear d'Espeleologia.

Any	Estruc. Federativa	Presicent	Club
1972	CCBE	Àngel Ginés	EST
1973	CCBE	Miquel Trias	SCM
1975	CBE	Miquel Trias	SCM
1980	SBE	Joaquin Ginés	EST
1981	SBE	Joaquin Ginés	EST
1982	FBE	Joaquin Ginés	EST
1985	Comissio Gestora	Josep F. Ramos	EST
1985	FBE	Joaquin Ginés	EST
1988	FBE	Joaquin Ginés	EST
1992	FBE	Antoni Merino	EST
1996	FBE	Antoni Merino	ANEM
2000	FBE	Antoni Merino	ANEM
2004	FBE	Julián Vega	GEP
2008	FBE	Guillem Mulet	GELL
2012	FBE	Guillem Mulet	GELL

Taula 1: Presidents de la Federació Balear d'Espeleologia.

Table 1: Presidents of the Federació Balear d'Espeleologia.

L'SCM va estar federat des de l'any 1979, any en què es va crear la SEE i la SBE, fins a l'any 1984, any que va marcar el final de la primera etapa del grup, etapa en la qual va ser un dels clubs més actius de les Balears; a finals del 2009 es va refundar el grup, iniciant així la segona etapa.

Agraïments

Els autors volem agrair a les persones que han col·laborat en la redacció d'aquest article, molt especialment a Miquel Trias, Àngel Ginés i Joaquín Ginés. També volem agrair la col·laboració de Josep Antoni Alcover, Francesc Gràcia, Agustina Janés, Guillem X. Pons i Francesc Ruiz.

Dedicatòria

Volem dedicar aquest article als socis i col·laboradors de l'SCM, que durant aquests anys ens han deixat: Joan Pons-Moyà, Jaume Damians, Lluís Roca i Lourdes Mazaira.

Annex

Acrònims que s'han fet servir a l'article:

ANEM	Secció Espeleològica Associó Nova Esmenta
CBE	Comitè Balear d'Espeleologia
CCBE	Comitè Catalano-Balear d'Espeleologia
CEA	Centre Excursionista Àliga
CEDM	Club Esportiu Dimonis Muntanyers
CNE	Comité Nacional de Espeleología
EBE	Escola Balear d'Espeleologia
ECG	Espeleo Club de Gràcia
EME	Equip Mallorquí d'Espeleologia
ERE	Equip de Recerques Espeleològiques
EST	Grup Espeleològic EST (Euntes Sub Terram)
FBE	Federació Balear d'Espeleologia
FEE	Federación Española de Espeleología
FEM	Federación Española de Montañismo
FOSQUERS	Grup Espeleològic Fosquers
GAME	Grup d'Activitats de Muntanya i Espeleologia
GEAH	Grup Espeleològic Ahlbaida
GELL	Grup Espeleològic de Llubí
GEM	Grup Espeleològic Mallorquí
GEMse	Secció Espeleològica del Grup Excursionista de Mallorca
GEP	Grup Espeleològic de les Pitiüses
GGG	Grup Geogràfic de Gràcia
GNM	Grup Nord de Mallorca
IMEDEA	Institut Mediterrani d'Estudis Avançats
OEM	Organització Espeleològica Mallorquina
ORÍGENS	Grup Espeleològic Orígens
SBE	Secció Balear d'Espeleologia
SCM	Speleo Club Mallorca
SEE	Sección Española de Espeleología
SHNB	Societat d'Història Natural de les Balears
SIE	Secció d'Investigacions Espeleològiques
SIRE-UEC	Secció d'Investigació i Recerca Espeleològica-Unió Excursionista de Catalunya
UIB	Universitat de les Illes Balears
Voltors-OJE	Grup Espeleològic Voltors-Organización Juvenil Española

Bibliografia

AGENDA DE L'SPELEO CLUB MALLORCA (1974).

AGENDA DE L'SPELEO CLUB MALLORCA (1975).

AGENDA DE L'SPELEO CLUB MALLORCA (1976).

ALCOVER, J.A.; MOYÀ-SOLÀ, S. i PONS-MOYÀ, J. (1981): *Les quimeres del passat. Els vertebrats fòssils del Plio-Quaternari de les Balears i Pitiüses*. Editorial Moll. Monografies Científiques, 1. 261 pàgs. Palma.

ALCOVER, J. A. i ROCA, L. (1975): Noves aportacions al coneixement del gènere *Hypnomis* BATE 1918 i dels seus jaciments. *Speleon, Monografia 1*: 81-102.

ANUARIO DE LA SECCIÓN ESPAÑOLA DE ESPELEOLOGÍA (1979-1981). Versió impresa. Gràfiques Valls. Terrassa.

ANUARIO DE LA FEDERACIÓN ESPAÑOLA DE ESPELEOLOGÍA (1982-2009). Versions impreses i digitals.

APARICIO, A. i JAUME, G. (1969): Nota sobre las investigaciones que se están efectuando sobre los cambios del nivel del Mediterráneo. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 15: 160.

ASTIER Y TURRÓ, L. (1969): Exploraciones en Mallorca. Campaña conjunta del E.R.E. y del S.C.M. *Geol.* y *Biol "Karst"*, 20-21: 532.

BOVER, P. (2011): La paleontologia de vertebrats insulars de les Balears: la contribució de les excavacions recents. *Endins*, 35 / *Mon. Soc. Hist. Nat. Balears*, 17: 299-316.

BOVER, P.; GINARD, A.; CRESPÍ, D.; PONS, G.X i VICENS, D. (2013): Els fòssils de vertebrats pleistocens procedents de la cova des Coral·loides de la serra de na Burguesa al MNIB-SHNB. *In:* Pons, G. X., Ginard, A., i Vicens, D. (edit.). *VI Jornades de Medi Ambient de les Illes Balears. Ponències i Resums*. Soc. Hist. Nat. Balears. 450-451.

CRESPÍ, D.; BOVER, P.; GINARD, A., VICENS, D.; VADELL, M.; BARCELÓ, M.À. i GRÀCIA, F. (2010): Les cavitats de la serra de na Burguesa. Zona 9: Son Boronat-L'Hostalet (3a part) (Calvià, Mallorca). *Endins*, 34: 125-140.

DAMIANS, J. (1977): Troballa arqueològica a Sencelles. *Endins*, 4: 53-56.

ENCINAS, J.A.; GINÉS, J. i TRIAS, M. (1974): Inventario espeleológico de Mallorca. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 19: 29-49.

ESCUDERO, M. (1974): Exploración y topografía de las cavidades situadas en el Cabo Pinar (Alcudia). *Endins*, 1: 27-28.

FORNÓS, J.J.; PRETUS, J.L. i TRIAS, M. (1989): La Cova de sa Gleda (Manacor, Mallorca), aspectes geològics i biològics. *Endins*, 14-15: 53-59.

GARCÍA, D.; CAPELLÀ, L. i QUETGLAS, J. (2013): Nuevo dato sobre la longevidad del murciélago grande de herradura *Rhinolophus ferrumequinum* (Schreber, 1774) en las islas Baleares. *Barbastella*, 6 (1): 60-63.

GINARD, A.; BOVER, P.; CRESPÍ, D.; GRÀCIA, F.; GUAL, M.À.; BALAGUER, P. i VICENS, D. (2013): Les coves litorals de la franja costanera entre es Racó des Llobets i cala Esglesieta (Llucmajor, Illa de Mallorca). *In:* PONS, G. X.; GINARD, A. i VICENS, D. (edit.). *VI Jornades de Medi Ambient de les Illes Balears. Ponències i Resums*. Soc. Hist. Nat. Balears. 35-36.

GINARD, A.; GINÉS, À. i VICENS, D. (2011): Les exploracions espeleològiques a les Illes Balears. La Federació Balear d'Espeleologia. *Endins*, 35 / *Mon. Soc. Hist. Nat. Balears*, 17: 11-36.

GINARD, A.; VICENS, D.; ROSSELLÓ, J.A.; PONS, G.X.; MIR-GUAL, M.; PLA, V.; CRESPÍ, D.; BARCELÓ, M.À. i BOVER, P. (2010): Pteridòfits i briòfits de les cavitats de la serra de na Burguesa (Serra de Tramuntana, Mallorca). *Endins*, 34: 69-86.

GINÉS, À. (1993): El conocimiento espeleo-topográfico de las cavidades baleares (1862-1992). *Endins*, 19: 55-70.

GINÉS, À. i GINÉS, J. (1974): Consideraciones sobre los mecanismos de fosilización de la Cova de Sa Bassa Blanca y su paralelismo con formaciones marinas del cuaternario. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 19: 11-28.

GINÉS, A. i GINÉS, J. (2002): Estado actual del conocimiento científico del karst y de las cuevas de las islas Baleares / Estat actual del coneixement científic del carst i de les coves de les Illes Balears. *Boletín SEDECK*, 3: 26-45. Madrid.

GINÉS, J.; BORRÀS, C. i GINÉS, À. (1989): Grup Espeleològic EST: 1968-1988. Vint anys d'espeleologia mallorquina. *Endins*, 14-15: 101-116.

GINÉS, J. i GINÉS, À. (1979): L'avenc Fonda (Pollença, Mallorca). *Endins*, 5-6: 39-42.

GINÉS, J. i TRIAS, M. (1972): Primera relación del inventario espeleológico de Mallorca. *2º Simpósium de Metodología Espeleológica*. Barcelona.

GRÀCIA, F. (2010): Les cavitats subaquàtiques de les zones costaneres del llevant i migjorn de Mallorca (Mediterrània occidental). Els exemples de la cova de sa Gleda (Manacor) i de la cova des Coll (Felanitx). Memòria d'Investigació. UIB. 254 pp.

GRÀCIA, F. i CLAMOR, B. (2001): La cova de sa Gleda. *Subterránea*, 16: 24-34.

GRÀCIA, F.; CLAMOR, B.; GAMUNDÍ, P.; CIRER, A.; FERNÁNDEZ, J.F.; FORNÓS, J.J.; URIZ, M.J.; VICENS, D.; GINARD, A.; BETTON, N.; VIVES, M.À.; PERELLÓ, M.À.; JAUME, D. i MAS, G. (2013a): Es Dolç: una cavitat sorprenent. *In:* Pons, G. X., Ginard, A., i Vicens, D. (edit.). *VI Jornades de Medi Ambient de les Illes Balears. Ponències i Resums*. Soc. Hist. Nat. Balears. 24-25.

GRÀCIA, F.; CLAMOR, B.; GAMUNDÍ, P.; CIRER, A.; FERNÁNDEZ, J.F.; FORNÓS, J.J.; VICENS, D.; GINARD, A.; BETTON, N.; VIVES, M.À.; PERELLÓ, M.À. i MAS, G. (2013b): Es dolç: cavitat d'origen hipogènic i de la zona de mescla litoral als materials plio-quaternaris (Colònia de Sant Jordi, ses Salines, Mallorca). *In:* PONS, G. X., GINARD, A., i VICENS D. (edit.). *VI Jornades de Medi Ambient de les Illes Balears. Ponències i Resums*. Soc. Hist. Nat. Balears.124-125.

GRÀCIA, F.; FORNÓS, J.J.; CLAMOR, B.; FEBRER, M. i GAMUNDÍ, P. (2007): La cova de sa Gleda I. Sector Clàssic, Sector de Ponent i Sector Cinc-Cents (Manacor, Mallorca): geomorfologia, espeleogènesi, sedimentologia i hidrologia. *Endins*, 31: 43-96.

GRÀCIA, F.; GAMUNDÍ, P.; CLAMOR, B.; TRIAS, M.; FORNÓS, J.J.; FEBRER, M. i POCOVÍ, J. (2010): Noves aportacions a l'estudi de les cavitats de cala Falcó-cala Varques (Manacor, Mallorca). *Endins*, 34: 141-154.

GRÀCIA, F. i JAUME, D. (2011): La fauna aquàtica dels hàbitats anquihalins i dolçaquícoles de les cavitats balears. *Endins*, 35 / *Mon. Soc. Hist. Nat. Balears*, 17: 257-268.

JAUME, G.; TRIAS, M.; ARTIGUES, A. i LLOMPART, B. (1969): Exploraciones a Sa Sínia (Manacor). *X Congreso Nacional de Arqueología*: 96-102. Maó.

KOPPER, J. S. (1975): Preliminary note on the paleomagnetic reversal record obtained from two Mallorcan caves. *Endins*, 2: 7-8.

MIR, F. (1974): La cova de sa Guitarreta (Llucmajor, Mallorca) i la importància de les seves condicions faunístiques. *4t Simpòsium d'Espeleologia*: 103-106. Barcelona.

MIR, F. (1976): Les formes hipogees del barranc d'Algendar (Menorca). *Endins*, 3: 27-39.

MIR, F. (1979): Noves aportacions al coneixement de les coves de Menorca. *Endins*, 5-6: 19-28.

MIR, F. i TRIAS, M. (1973): Sobre el karst de la cova de sa Campana i les seves concrecions excèntriques. *3r Simpòsium d'Espeleologia*. 53-70: Mataró.

MOYÀ-SOLÀ, S. i PONS-MOYÀ J. (1979): Catálogo de los yacimientos con fauna de vertebrados del Plioceno, Pleistoceno y Holoceno de las Baleares. *Endins*, 5-6: 59-74.

NOTICIARI (1981). *Endins*, 8: 95-96.

PLA, V. i VICENS, D. (2000): 25 anys d'Endins, revista de la Federació Balear d'Espeleologia. *Endins*, 23: 155-186.

PONS, J. i ROCA, L. (1974): Restos de grulla fósil en el Avenc de na Corna (Artà). *Endins*, 1: 17-20.

RIPOLL, F. i ROCA, L. (1974): Algunas observaciones sobre Sa Font des Verger y su funcionamiento hidrológico. *Endins*, 1: 21-24.

TRIAS, M. (1974): Una campanya a les illes de Cabrera. *Endins*, 1: 33-39.

TRIAS, M. (1975): Sobre dos cavidades del Barranc d'Algendar: Cova Murada y Cova den Leon (Menorca). In: *Actas XIII Congreso Nacional de Arqueología, Huelva, 1973*. 365-376. Zaragoza.

TRIAS, M. (1976): Bibliografia espeleoarqueològica de les Illes Balears. *Endins*, 3: 67-69.

TRIAS, M. (1977): Cova Xives: troballes prehistòriques a Eivissa. *Endins*, 4: 49-52.

TRIAS, M. (1979a): L'avenc de ses Papallones. *Endins*, 5-6: 29-31.

TRIAS, M. (1979b): Nota prèvia a l'estudi de les ceràmiques de la cova des Diners. *Endins*, 5-6: 75-80.

TRIAS, M. (1980): Aportació a l'estudi de na Patarrà. *Endins*, 7: 63-67.

TRIAS, M. (1981): Notícia preliminar del jaciment islàmic de la cova dets Amagatalls. *Endins*, 8: 59-74.

TRIAS, M. (1982a): Noves dades sobre les cavernes Pitiüses. *Endins*, 9: 15-27.
TRIAS, M. (1982b): Consideracions sobre les formes epifreàtiques de la cova de ses Gerres (Escorca, Mallorca). *Endins*, 9: 29-36.
TRIAS, M. (1982c): Notícia preliminar del jaciment islàmic de la cova dets Amagatalls. *Quaderns de Ca la Gran Cristiana,* 1.
TRIAS, M. (1983): Espeleologia de les Pitiüses. *Institut d'Estudis Eivissencs, Estudis breus,* 2: 59 pàgs.
TRIAS, M. (1985a): La cova d'en Jaume Orat (Parròquia d'Albarca, Sant Antoni, Eivissa). *Endins*, 10-11: 21-25.
TRIAS, M. (1985b): Les campanyes espeleològiques del 84 a Menorca. *Endins*, 10-11: 3-12.
TRIAS, M. (1985c): Glossari de terminologia espeleològica i càrstica. *Endins*, 10-11: 71-76.
TRIAS, M. i MIR, F (1977): Les coves de la zona de can Frasquet – cala Varques. *Endins*, 4: 21-42.
TRIAS, M.; PAYERAS, C. i GINÉS, J. (1979): Inventari espeleològic de les Balears. *Endins*, 5-6: 89-108.
TRIAS, M. i RAMON, F. (1999): *Els torrents clàssics de la serra de Tramuntana*. Miquel Font, Editor. Mallorca passa a passa, 2. 149 pàgs. Palma.
TRIAS, M.; RANDO, J.C. i ALCOVER, J.A. (2010): Aportació al coneixement de les cavitats de la Macaronèsia. *Endins*, 34: 165-180.
TRIAS, M. i ROCA, L. (1975): Noves aportacions al coneixement de les coves de sa Mola (Formentera) i de la seva importància arqueològica. *Endins*, 2: 15-33.
TRIAS, M. i SANTANDREU, G. (2004): La cova de Muntanya (Escorca, Mallorca). *Endins*, 26: 45-52.
VALENZUELA, A.; BONNIN, M.; BARTOLOMÉ, J.; ALCOVER, J.A. i TRIAS, M. (2010): La cova de sa Tossa Alta (Escorca, Mallorca): una estació prehistòrica remota a la serra de Tramuntana. *Endins*, 34: 19-34.
VICENS, D.; CRESPÍ, D.; GINARD, A.; VADELL, M.; BARCELÓ, M.À.; GRÀCIA, F.; RUIZ, F. i BOVER, P. (2011a): 20 años de exploración, topografía, y documentación del endokarst de la Serra de Na Burguesa (Mallorca, Illes Balears). *Subterránea*, 33: 30-35.
VICENS, D.; GINARD, A.; CRESPÍ, D. i BOVER, P. (2013a): Activitats mineres a la serra de na Burguesa (Illa de Mallorca): pedreres d'àrids, pedreres de roques ornamentals, obtenció de calç i extracció d'aigua. *In:* Pons, G. X., Ginard, A., i Vicens, D. (edit.). *VI Jornades de Medi Ambient de les Illes Balears. Ponències i Resums*. Soc. Hist. Nat. Balears. 37.
VICENS, D.; GINARD, A.; CRESPÍ, D. i BOVER, P. (2013b): Els dipòsits del Pleistocè superior de la franja costanera situada entre es Racó des Llobets i cala Esglesieta (Llucmajor). *In:* Pons, G. X., Ginard, A., i Vicens, D. (edit.). *VI Jornades de Medi Ambient de les Illes Balears. Ponències i Resums*. Soc. Hist. Nat. Balears. 38-39.
VICENS, D.; GINARD, A.; CRESPÍ, D. i BOVER, P. (2013c): Treballs relacionats amb l'estudi del carst, realitzats entre 2009 i 2013 per l'Speleo Club Mallorca, a la serra de na Burguesa (Serra de Tramuntana, Mallorca). *In:* Pons, G. X., Ginard, A., i Vicens, D. (edit.). *VI Jornades de Medi Ambient de les Illes Balears. Ponències i Resums*. Soc. Hist. Nat. Balears. 40-41.
VICENS, D.; GINARD, A.; CRESPÍ, D. i BOVER, P. (2013d): Catalogació del patrimoni de la mineria de guix a la serra de na Burguesa. *In:* Pons, G. X., Ginard, A., i Vicens, D. (edit.). *VI Jornades de Medi Ambient de les Illes Balears. Ponències i Resums*. Soc. Hist. Nat. Balears. 75-76.
VICENS, D.; GRÀCIA, F.; BALAGUER, P.; GINARD, A.; CRESPÍ, D. i BOVER, P. (2011b): Cavitats litorals de gènesi marina a les Illes Balears. *Endins*, 35 / *Mon. Soc. Hist. Nat. Balears*, 17: 227-236.
VICENS, D. i PLA, V. (2001): L'equip mallorquí d'espeleologia (EME): primer grup espeleològic mallorquí. *Endins*, 24: 113-127.
VICENS, D. i PONS, G.X. (2011): Els invertebrats terrestres fòssils als jaciments d'origen càrstic de les Illes Balears. *Endins*, 35 / *Mon. Soc. Hist. Nat. Balears*, 17: 283-298.